

KÖN OCH JOURNALISTIK
- att utvidga medieverkligheten

En litteraturöversikt

ARBETSRAPPORT NR 70

MARIA EDSTRÖM

ISSN 1101-4679

Kön och journalistik

- att utvidga medieverkligheten

En litteraturöversikt

Maria Edström

Uppsats för doktorandkursen:
Journalistik som forskningsområde HT 96.

**Institutionen för journalistik och masskommunikation (JMG)
Göteborgs Universitet**

Innehåll

1.	Inledning	1
2.	Några begrepp	3
	Kvinna och man	3
	Jämställdhet och jämlikhet	4
	Kvinnoforskning	4
	Genusforskning	4
	Feminism	5
	Stereotyper	5
	Kön i journalistikforskningen	6
3.	Genusfrågeställningar i journalistikforskningen	11
3.1	<u>Genusfrågeställningar om produkten</u>	11
	Kvinnotidningar på 1800-talet	11
	50-talets husmoder	11
	Det osynliga könet	12
	Sporten i fokus	13
	Manliga källor i näringlivet	15
	Manliga konstruktioner	15
	Språkets betydelse	16
	Kvinnor och andra minoriteter	17
	Lagar och kontroll	19
3.2	<u>Genusfrågeställningar om processen</u>	20
	Genusmönster globalt	20
	Kvinnliga strategier	21
	Historiens vingslag	22
	Nyhetsvärdering & klimat	24
	Yrkesideal	24
	Villkoren på sporten	25
	Aktivism och sociala rörelser	25
3.3	<u>Genusfrågeställningar om publiken</u>	28
	Postmodern publik	28
	Helig stund eller avbryt gärna?	28
	Olika strategier	29
	Unga män och lätta genrer	30
	Publikens syn på publiken	30
	Stereotyper och mot-stereotyper	31
	Våldsskildringar och kön	31
	Läsning i klassrummet	32
4.	Diskussion	34
	Referenser	37

1. Inledning

Vi vet att medieanvändningen ökar över hela världen. Svensken ägnar fem och en halv timma åt medier en genomsnittlig dag. Ingen annan aktivitet upptar så stor del av vår vakna tid (Nordicoms Mediebarometer 1995). Vad betyder medierna för vår uppfattning om hur män och kvinnor ska bete sig? Hur och på vilket sätt är medierna med och skapar vår bild av världen, människor och mer specifikt, hur skapar medierna sociala kön?

Denna rapport fokuserar på journalistikforskning som handlar om kön. Grundtanken var att studera konstruktionen av kvinnor och män i journalistiken. Problemet är att begreppet "man" nästan inte alls problematiseras medan det finns spaltmeter av litteratur om kvinnor och medier. Även litteratur under rubriken kön(biologiskt kön) och genus(socialt kön) tenderar att betona kvinnans roll i medierna. Därför kommer mitt fokus ligga på kvinnor och behandla män i den mån de förekommer i den genusforskning jag redovisar.

I *Journalistik som forskningsområde* (1992) urskiljer Kent Asp tre centrala studieobjekt: 1) journalistik som produkt, 2) journalistik som arbetsprocess, 3) journalistik som samhällsfenomen. Tanken att dela upp forskningen i tre områden går igen hos flera forskare, bland annat hos Liesbet van Zoonen (1994) som använder begreppen text, produktion och reception för att fånga ungefär samma områden. I denna översikt delas litteraturen upp i tre grupper, för enkelhetens skull kallade; produkten, processen och publiken, vilket anspelar på Asp/van Zoonens indelningar. En del forskning behandlar flera områden, då har den placerats där jag bedömer att den har sin tyngdpunkt. Tre frågeställningar står i fokus;

Vilka ämnen tar journalistikforskningen upp som rör kvinnor och socialt kön?

Vilken del av journalistiken har man studerat; produkten, processen eller publiken?

Vilka genrer behandlar journalistikforskningen(nyheter/feature)?

Översikten behandlar huvudsakligen nyare litteratur, från 1994 och framåt, förutom viss baslitteratur som kan ge förståelse och bakgrund. Artiklarna kommer från 1995 och 1996. Översikten rör journalistik, ej fiktion. Forskning som rör barn finns inte med.

En annan begränsning är att det framför allt rör sig om skandinavisk och engelskspråkig forskning. Sökningen har skett i Nordicoms databas 1990-1995, Kvinnohistoriska samlingarna vid Göteborgs Universitetsbibliotek, Libris, Social citation index och Sociofile, Samhällsvetenskapliga institutionsbiblioteket i Göteborg samt de egna bokhyllorna.

Litteraturöversikten inleds med att definiera vissa begrepp som kön, genusforskning, feminism och jämställdhet samt att ge en allmän översikt om kön och journalistikforskning. Därefter beskrivs nyare forskning utifrån produkten, processen och publiken. Översikten avslutas med en sammanfattande diskussion där jag också relaterar feministisk forskning till andra mediekritiska rörelser som arbetar med demokrati frågor som berör journalistik och medieforskning.

2. Några begrepp

Att skriva om kön är på många sätt ett minerat fält. I grunden har ju alla människor egna erfarenheter att relatera till. Inom forskningen finns också en rad olika synsätt - allt från att könet inte har någon betydelse (mer än på individplanet) till att se kön som en förklaringsmodell för strukturer i samhällets uppbyggnad. I detta kapitel försöker jag reda ut olika begrepp för att ge en plattform för det fortsatta läsandet.

Kvinna och man

När vi beskriver människosläktet delas vi oftast upp i de biologiska könen kvinna och man. Kring dessa två grupper människor har samhället sedan skapat ramar för hur de kan uppträda, vilken makt de kan utöva och var de får befinna sig i tillvaron. Dessa ramar har varierat över tid beroende på samhällets värderingar. I bondesamhället till exempel präglades kvinnor och mäns vardag av samarbete. I och med industrialiseringen delades tillvaron upp, männens lönearbete flyttade utanför hemmet medan kvinnorna skötte det oavlönade hemarbetet. De könsroller som samhället skapar kallas numera oftast för det sociala könet, på engelska kallat "gender" och på svenska "genus".

Genus-aspekten innebär att man lägger större vikt vid hur vi av familj, kultur och samhälle uppfostras till att bli flickor och pojkar, män och kvinnor än vid de biologiska aspekterna. Historikern Yvonne Hirdman som lanserade genusbegreppet i maktutredningen (SOU 1990:44) talar om ett socialt mönster, ett genussystem i samhället, som bygger på att män och kvinnor hålls isär och att mannen är norm. Hirdman anser också att genus står för något mer komplext än bara socialt kön, det är ett försök att förstå de maktförhållanden som finns mellan kvinnor och män och reproduktionen av kvinnors underordning.

Vill man förstå könets betydelse kan det vara intressant att studera grupper som går över gränserna. I boken *Transgender warriors - making history from Joan of Arc to RuPaul* (1996) beskriver Leslie Feinberg sig själv och andra människor som inte känt sig hemma i sitt biologiska kön och vilka starka reaktioner som uppstår. Tidigare var det en skandal om en kvinna ville bära byxor. Fortfarande är det i den västliga kulturen uppseendeväckande om en man klär sig i kjol (om han inte är skotte eller uppträder på scen). Att omgivningen blir så provocerad av män i kvinnokläder är kanske ett mått på hur långt jämställdheten nått i samhället. Kvinnan kan "klä upp" sig till man, men mannen kan inte "klä ner" sig till kvinna. Som exempel vilka starka känslor transsexualism ger tar Feinberg bland annat upp ett mord i en amerikansk småstad 1993. En nyinflyttad man, Brandon Teena, blev avslöjad som född till kvinna. Detta ledde till att han först våldtogs och misshandlades, en vecka senare skjöts han ihjäl (s 132).

Jämställdhet och jämlikhet

”Frihet, jämlikhet och broderskapet” skallade ropen under franska revolutionen 1789. Men det fanns också ett systerskap. Dåtidens feminister, bland andra författaren Mary Wollstonecraft kämpade för att den nya tiden också skulle ge kvinnor frihet och jämlikhet, bland annat genom att skriva boken *A Vindication of the Rights of Women*. Liknande diskussioner pågick även i USA när den amerikanska konstitutionen skrevs (Women of Europe no33/92). Denna tidiga kamp för jämställdhet kan vara värd att komma ihåg med tanke på att man annars brukar räkna rösträttsrörelsen som den första kvinnorörelsen. Den ledde till att kvinnor i Sverige fick rösträtt 1922.

Den andra vågen av jämställdhetskrav kom på 1970-talet, i Sverige symboliserad av Grupp 8. Då gällde kampen lika möjligheter till arbete, rätten till barnomsorg och fri abort.

I USA brukar man också tala om en tredje våg under 1990-talet, ledd av yngre feminister som driver kampen för jämställdhet inifrån de system som den andra vågen öppnade upp, dvs från arbetsplatser och universitet. Den yngre feminismen ifrågasätter ofta både kvinnligt och manligt och ser båda som begränsande konstruktioner.

Globalt sett återstår det mycket att göra innan kvinnor och män är jämställda. Enligt FN-organet UNDP är det fortfarande 55 länder i världen som har ingen eller mindre än fem procent kvinnlig representation i parlamenten. Bara sex länder, däribland Sverige, har passerat 30-procentgränsen i lagstiftande församlingar och regeringar (Omvärlden 5/95).

I Sverige skiljer man gärna på begreppen jämlikhet - som handlar om relationer mellan grupper och jämställdhet - som handlar om relationer mellan grupper av olika kön. Här råder politisk enighet om att kvinnor och män ska ha samma rättigheter, möjligheter och skyldigheter inom alla väsentliga områden i livet. Det svenska jämställdhetsarbetet handlar om att män mer ska delta i familjesfären medan kvinnor ska stärkas när det gäller arbete, utbildning, inflytande och ekonomi (prop 87/88:105).

Kvinnoforskning

Inom de flesta vetenskapliga områden pågår kvinnoforskning i den mening att man utgår från kvinnors liv och verklighet i sina vetenskapliga frågeställningar. Själva begreppet kommer bland annat från USA där ”womens studies” började förekomma på 1970-talet. Forskningen innebär en kritik mot att männen betraktas som norm och kvinnor som avvikare.

Genusforskning

Ur kvinnoforskningen har termen genusforskning uppstått och handlar mer om att studera både män och kvinnor, samt konstruktionerna manligt-kvinnligt. Utbildningsdepartementet

har i skriften *Genusperspektiv i forskningen* (Ds 1996:26) identifierat fyra områden som genusperspektivet tillför forskningen:

- Kvinnors verklighet synliggörs och kunskapsbilden kompletteras inom ämnesområdet.
- Det blottlägger könsmissiga makthierarkier och kan identifiera hinder för jämställdhet.
- Det berikar vetenskapens självförståelse och kan visa på hinder för genusmedvetenhet i vetenskapens teoretiska kärna. Det kan gälla till exempel människosyn och uttalade värderingar som finns i alla led i forskningsprocessen.
- Det kan skapa mer allmänmänskliga regelsystem inom exempelvis medicin. (Där har ju manskroppen varit norm)

Feminism

De flesta definitioner av feminism handlar om att kvinnor ska bli jämställda med män i samhället. Detta betyder också att i begreppet feminism finns ett förändringsperspektiv. Det bygger ofta på insikten om att maktstrukturerna i samhället är skapade av män för män vilket påverkar kvinnors och mäns möjlighet att vara jämlika och jämställda. Inom feminismen finns sedan en rad olika inriktningar. En del menar att kvinnor måste bli jämställda männen eftersom kvinnor är så speciella och har så mycket att tillföra, andra menar att kvinnor måste bli jämställda männen eftersom vi är så lika varandra (särart- likhet-diskussionen).

Bland yngre feminister finns också ett ifrågasättande av kvinno-begreppet över huvud taget. Litteraturvetaren och journalisten Nina Björk beskriver i boken *Under det rosa täcket* (1996) hur kvinnan konstrueras genom historien, framför allt i medierna. Nina Björk talar om att kvinnor och män ges olika livsmanus och läggs under olika täcken redan på BB. Hon vänder sig mot alla de drömmar som är förknippade med ordet kvinna.

Hos stödstrumporna blir hon garanten för folkhermets bevarande. Hos de biologiska feministerna blir hon den ömma modern, som osjälvviskt bär vidare och värnar om det lilla. I New Age-rörelsen blir hon den mytiska naturkraft vår tekniska och rationella värld behöver. Hos postmodernisterna blir hon den som undgår det språkliga fångelset, i modemagasinens "feminism" blir hon den naturliga skönhet som saknas i en alltför artificiell värld. (1996: 12-13)

Nina Björk efterlyser en feminism utan ordet kvinna, en feminism som inte tror att Kvinnan existerar bortom det samhälle och den kultur som skapat bilden av henne (s 240-241). Hon är med andra ord starkt kritisk till den feminism som säger sig kämpa för kvinnans rätt att vara kvinna. Nina Björk har en dröm, en utopi, om att människans identitet och mening inte ska bestämmas av sitt kön.

Stereotyper

"Stereotyper bidrar ofta till att vidmakthålla fördomar och negativa attityder". Så skriver

nationalencyklopedin om ordet stereotyp. Sterotyper kan sägas vara en starkt förenklad bild eller föreställning av något eller någon. Ordet stereotyp är centralt både inom medieforskning och inom genusforskning. Redan Walter Lippman ägnar ett helt kapitel åt stereotyper i sin bok *Public opinion* (1922). Håkan Hvitfelt diskuterar nyhetsstereotyper i *Nyheterna och verkligheten* (1989).

I Unescorapporten *Down with stereotypes* (1986) kommer André Michel fram till att stereotypa skildringar av kvinnor och män tenderar att förneka kvinnors värde och överbetona värdet av män. Hon skriver också att stereotyper som regel är ett resultat av diskriminering av olika grupper och att stereotyperna används som en ursäkt för att kunna hålla kvar dessa grupper i underläge.

Kön i journalistikforskningen

Det är inte helt lätt att plocka ut könsrelaterad journalistforskning ur det breda medieflödet. På senare år har det kommit flera böcker som försöker beskriva var medieforskningen om genus står, men oftast berör de allt från nyhetsjournalistik till reklam och fiktion. I dessa böcker finns dock en bas att utgå ifrån.

Pamela Creedons *Women in masscommunication* (1993) är en amerikansk antologi som spänner över hela fältet med fokus på bland annat vilka könsrollsvärderingar som styr forskningen, kvinnors status i arbetet och kvinnors roll i klassrummet. Creedon talar om "the gender switch" som handlar om att medierna snart kommer att vara befolkade av kvinnor. Utgångspunkten är att det blivit fler kvinnliga studenter i medieutbildningarna. Detta har också inneburit att statusen har sänkts, det har skapats ett "pink collar ghetto"(s 127). Samtidigt noterar Creedon att innehållet inte har ändrats nämnvärt, vilket Creedon menar delvis kan hänga ihop med att nyhetsrutinerna tvingar reportrar att böja sig för dominerande värderingar och att det fortfarande mest är män som definierar vad som är en nyhet på redaktionerna (s 13).

I Sverige är det framför allt två antologier som tar upp könsrollsaspekter inom journalistikforskningen. Det är *Kvinnoperspektiv på masskommunikationsforskning* (1991) utgiven av Delegationen för jämställdhetsforskning, JÄMFO och Nordicoms *Nordisk forskning om kvinnor och medier* (1993). JÄMFO:s skrift är en rapport från ett seminarium som handlade om utvecklingen på området de senaste tio åren, medan Nordicoms antologi är en redovisning av kunskapsläget i Norden, representerad av 16 forskare från Danmark, Finland, Norge och Sverige.

Med utgångspunkt från Nordicoms databas redovisar Ulla Carlsson i JÄMFO:s skrift hur stor andel av referenserna i svensk litteratur som har ett könsperspektiv. 1975-1989 fanns det ca 5 000 referenser varav knappt 100, alltså 2 procent hade kön eller kvinna i fokus.

Inför denna litteraturoversikt gjorde jag, med hjälp av Eva Harrie, en liknande sökning på ordet "kvinna" och fann 285 referenser (18 procent) av 1541 möjliga under åren 1990-1995. Det verkar alltså som om könsaspekten kommit betydligt mer i fokus. Vid en närmare granskning visar det sig att knappt en tredjedel av referenserna (ca 100) handlar om journalistik. Få är också enskilda verk, det handlar ofta om kapitel i böcker och papers presenterade vid forskningskonferenser. En klar tendens är i alla fall att Finland ligger långt framme, cirka 40 procent av journalistikreferenserna kommer från Finland, där finns flera avhandlingar, många olika forskare och en stor bredd i ämnesval och problemställningar. Sverige har något fler referenser än Norge. Danmark har minst referenser, de som finns rör till stor del en forskare, Vibeke Pedersen, och hennes studier kring film och om studiovärdinnor på tv.

Ulla Carlsson konstaterar i förordet till Nordicom-rapporten *Nordisk forskning om kvinnor och medier* (1993) att forskningen utvecklats både vad det gäller teori och empiri. Mötet mellan humaniora och samhällsvetenskap har varit viktigt och hon betonar betydelsen av "cultural studies"- traditionen som fokuserar på upplevelsen som läsaren/tittaren får.

I samma rapport gör Madeleine Kleberg en genomgång av feministisk teoribildning och medieforskning. Hon poängterar också cultural studies-perspektivet i forskningen, speciellt det som innebär att medieanvändarna inte är en "massa" som passivt tar till sig medierna utan att människor tolkar och använder medierna utifrån sina egna erfarenheter. Cultural studies har fått störst genomslag inom fiktionsforskning, vilket Kleberg menar hänger ihop med tanken att medierna konstruerar en verklighet, vilket lättare passar in i fiktionssammanhang. Samtidigt säger Kleberg också att:

Åtskillnaden mellan fakta och fiktion inom medieforskningen (och journalistikåren) har varit ett effektivt sätt att undvika att det så kallade faktautbudet blivit föremål för samma dekonstruerande analyser som fiktionsutbudet utsatts för. (1993: 19)

Klebergs artikel går också att läsa i förkortad version i tidskriften *Tvärtanten* 1/96 vars temanummer *Kvinnan som ikon* tar upp en del aktuell medieforskning relaterad till kön.

Nordicoms rapport har för övrigt analyserats i en litteraturoversikt av Margareta Stål - *Feministisk teori och metod inom massmedieforskningen* (1995) där hon tar upp tre antologier; Nordicoms rapport, Pamela J Creedons *Women in masscommunication* och den tyska *Frauen und Massmedien - Der andere Blick*, redigerad av Romy Frölich (1993) för att få en inblick i pågående forskning i Norden, USA och Tyskland.

Stål gör också en historisk genomgång av begreppet feministisk teori med dess olika inriktningar. Hon tar fasta på att feministisk forskning inte bara handlar om att förstå och förklara världen, utan också om att förändra världen. Stål kommer då fram till att det bara är den amerikanska antologin som lever upp till ett feministisk förändringsperspektiv, den tyska antologin har delvis ett sådant perspektiv medan den nordiska antologin saknar ett uttalat

förändringsperspektiv.

Liesbet van Zoonen försöker i *Feminist Media Studies* (1994) peka på mångfalden av perspektiv och ämnesval inom den feministiska medieforskningen. Kön och makt är dock återkommande element, ofta finns också klass och etnicitet med som analysbegrepp. Hon betonar att genuskonstruktionerna är instabila och dynamiska i medieprocessens alla led, produktion, text och reception.

van Zoonen utgår från att förhållandet mellan genus och kommunikation framför allt är en kulturell relation som rör förhandlingar om värderingar och livsmeningar. Hon noterar att många feministiska medieforskare har sin bas i cultural studies i den meningen att de är engagerade i populärkulturens manifestationer och frågor som rör representation och kollektiva identiteter som nationella, etniska och genusidentiteter (s 6-7).

Hon ringar in tre ämnesområden som hon menar att den feministiska medieforskningen kretsat kring;

- 1) stereotyper och socialisation
- 2) pornografi
- 3) ideologi

Enligt van Zoonen har liberala feminister främst ägnat sig åt att granska stereotyper och hur dessa socialiseras, de radikala feministerna har ägnat sig åt pornografin medan marxistiska och socialistiska feminister har varit intresserade av könsrollskonstruktioner ur ett klassperspektiv (s 12).

Feministisk teori och forskning kring pornografin har enligt van Zoonen låg status inom den akademiska sfären. Man kan också tillägga att journalistikforskningen huvudsakligen ägnat sig åt 1) och 3), redaktionella processer på porrblad är till exempel inte studerade. van Zoonen nämner ett antal andra feministiska inriktningar, till exempel svart feminism, postmodernistisk och essentiell feminism men säger också att dessa uppdelningar inte är speciellt fruktbara att använda eftersom många feminister har ett blandat perspektiv.

Som exempel på forskning som rör stereotyper och socialisation nämner van Zoonen Gaye Tuchmans *Hearth and Home: Images of women in the media* och *Making News - A construction of reality* (båda 1978) och Margareth Gallaghers *Unequal Opportunities: The case of women in the media* (1981).

I *Hearth and Home* myntar Tuchman begreppet "symbolisk utplåning" som sker genom att man exempelvis inte skildrar arbetande kvinnor. Samtidigt kritiserar hon medierna för att reflektera dominerande sociala värderingar och därmed också värdesätta och godkänna vissa familjetyper som till exempel kärnfamiljen (s 3-38). I *Making News* beskriver Tuchman hur medieproducenterna tillsammans skapar hål i vad hon kallar "nyhetsnätet" genom att ha en gemensam professionell syn på vad som är en nyhet och vad som ska bevakas (s 23). Hon

använder begreppet "news as frame", att man kan likna nyheterna vid en fönsterram, vars storlek, sammansättning och placering begränsar vad som kan ses. Ramen både producerar och begränsar meningen (s 209). Hon visar också hur alla sociala rörelser, exemplifierat i boken med den amerikanska kvinnorörelsen, måste inordna sig inom ramarna för det konventionella nyhetsberättandet.

I *Unequal Opportunities* gör Gallagher en internationell genomgång av hur kvinnor skildras i medierna. Hon visar att stereotyperna är globala, att kvinnor generellt sett är underrepresenterade. I en annan bok, *Questioning the Media* (1995) jämför van Zoonen Gallaghers resultat från 1981 med en genomgång av mansskildringar som Fred S Fejes gör i Steven Craigs *Men, Masculinity and the media* (1992). van Zoonen gör då den här uppdelningen hur kvinnor och män beskrivs:

<u>kvinnor</u>	<u>män</u>
underrepresentation	overrepresentation
family context	work context
low-status jobs	high-status positions
no authority	authority
no power	power
related to others	individual
passive	active
emotional	rational
dependent	independent
submissive	resistant
indecisive	resolute

Fejes konstaterar att så som män porträtteras i medierna, så definieras också män och manlighet inom patriarkatet. van Zoonen tillägger att så som kvinnor porträtteras så stämmer det med en patriarkal syn på kvinnor och en dikotom, hierarkisk könsrollssyn (s 320).

I *Feminist Media Studies* beskriver van Zoonen en kommunikationsmodell för feministisk medieteori (s 29-30) som utgår ifrån att bilden av kvinnor förvrängs (distorts) i förhållande till verkligheten. Utgångspunkten är enkel, att en sändare skickar ett budskap som mottagaren tar till sig.

	Sender	Process	Message	Process	Effect
stereotypes	men	distortion	stereotype	socialization	sexism
pornography	patriarchy	distortion	pornography	imitation	oppression
ideology	capitalism	distortion	hegemony	familiarization	common sense

Denna överföringsmodell har fått kritik för att vara för enkelspårig, en kritik som van Zoonen delar. Medieproduktionen styrs, till exempel, varken av kapitalistiska män eller av sexistiska medieproducenter, säger van Zoonen. Hon föreslår att det snarare handlar om spänningar och motsättningar mellan individer med olika professionella värderingar och organisatoriska krav på kreativitet och förnyelse. Samtidigt finns det ett kommersiellt behov att det man producerar ska bli populärt i olika sociala grupper.

van Zoonen ägnar sig också åt att problematisera begreppen genus, stereotyp, förvrängning och socialisation. Hon menar att det är svårt att hitta en stabil och lättgjord beskrivning om skillnaden mellan kvinnor och män, därför är det också svårt att visa hur skildringar av kvinnor och män förvrängs. Hon föreslår istället en genusediskurs och att medierna kan ses som en social teknologi av genus.

Media can thus be seen as (social) technologies of gender, accommodating, modifying, reconstructing and producing disciplining and cultural outlooks of sexual difference. /../This is not to deny the various material aspects of the subject, for instance the underpayment of female broadcasters and the restricted access to mass media of poor and third world women. However, at the heart of the matter is the struggle over the meaning of gender. (1994:41)

3. Genusfrågeställningar i journalistikforskningen

3.1 Genusfrågeställningar om produkten

Hur skildras kvinnor och män i tidningar, radio och tv och vad betyder det att kvinnor och män skildras olika? Det är grundläggande frågeställningar för de som forskar om kön och medieinnehåll. De senaste 15 åren har medieforskare gång på gång visat att kvinnor på olika sätt är underrepresenterade och att de skildras stereotyp i de journalistiska produkterna se kapitel 3. Medieinnehållet är fortfarande det mest centrala i den könsrelaterade forskningen, åtminstone om man ser till volymen.

Kvinnotidningar på 1800-talet

Margaret Beetham går i sin bok *Domesticity and desire in the womens magazine 1800-1914* (1996) igenom brittiska kvinnotidningar under 1800-talet. Beetham beskriver och analyserar den redaktionella texten och läsarnas insändare i ett politiskt och historiskt sammanhang. Hon anser att de kvinnliga läsarna var med och formade tidningarna men också att det i och genom tidningarna skapades vissa kvinnliga betydelser som "the domestic woman", "the fashionable lady" och "the romancing girl".

Beetham noterar också att samtliga kvinnotidningar har ett storstadsperspektiv och att de bekräftar kvinnorna som konsumenter (tidigare skapades det mesta inom hemmet) till skillnad från männen som är producenter. Genom att göra mode och konsumtion till en kvinnlig egenskap skapar också tidningarna sin materiella bas för sina annonsintäkter. (Något som för övrigt fortfarande gäller. Amelia Adamo, chefredaktör för tidningen Amelia, förklarade på ett möte för kvinnliga journalister i Göteborg (27/11 1996) att hon skulle vilja ha mindre reportage om smink om det inte vore för sminkannonsörerna. För läsning om så kallade "komplementreportage" rekommenderas Gloria Steinems *Sex, lies and advertising* (1990).)

Beetham markerar också att kvinnotidningarnas innehåll präglas av heterogenitet och mångfald. Läsarna är "empowered" som lösnummerköpare, de läser tidningen hur de vill, inte som en bok som läses från början till slut, och de kan vara med och utforma tidningen genom sina egna alster.

50-talets husmoder

Gullan Sköld ger en bild av hur kvinnan skildras i tio svenska dagstidningar en novembervecka 1955 i kapitlet *I första hand husmoder* i antologin *Nittonhundrafemtiöfem: Journalistiken och folkhemmet* (1995). Sköld har också läst några artiklar i Året Runt under samma tidsperiod och intervjuat fyra kvinnor om deras minnen från den aktuella perioden. Hon kommer fram till att bilden i dagspressen och Året Runt är homogen. Kvinnan är

husmor, mor, maka och hemarbetande. I dagstidningarna är kvinnor ett problem medan de i Året Runt har problem.

I dagstidningarna förekommer kvinnor som huvudpersoner oftast bara i beklagansvärda situationer; som änkor, abortsökande, alkoholister, mordoffer eller offer för automation, som älskarinnor eller mörderskor, i bästa fall som nöjda hemmafruar. (1995:225)

Göteborgs-Posten har bland annat en artikel om att alkoholismen ökar bland ungdomar och kvinnor med rubriken "300 procent fler kvinnor alkoholister i Göteborg." Abort och familjeupplösningen är problem, liksom barnens allt mer utsatta position. "Vem ska ta hand om barnen när mor jobbar?" är till exempel underrubriken på en artikel i Norrköpings Tidningar. Generellt sett är det mest män som intervjuar män i dagstidningarna. Där är mannen måttstock och mall.

Moderskapet är viktigast i Året Runts bild av kvinnan, skriver Sköld. Kvinnorna är beskrivna som subjekt, inte som objekt, reportrarna är ofta kvinnor. Klassaspekten är viktig i båda genrerna. Arbetarklassens gifta kvinnor yrkesarbetar inte utan är hemmafruar. Sköld diskuterar om "rätt" genus är att betrakta som socialt kapital i linje med den franske sociologen Pierre Bordieus tankegångar. Kvinnorna som intervjuas av Sköld minns ingenting av de stora världshändelserna i pressen 1955. Däremot minns de händelser och företeelser på mikroplanet. Klass och kön har betydelse för deras genusmönster, deras sociala bakgrund har påverkat deras livsval mer än deras kön.

Det osynliga könet

Kvinnor är fortfarande det osynliga könet och dagstidningarna släpar efter samfundsmässigt när det gäller att beskriva kvinnor. Den slutsatsen drar Elisabeth Eide, försteamanuens på journalisthögskolan i Oslo som 1989-90 granskade innehållet i 106 dagstidningar med hänsyn till källa, bild och vinkling. Hon kom då fram till att bara 14 procent av 7 000 uppslag var kvinnliga jämfört med 62 procent som var uttalat manliga. Hon frågade sedan nästan 500 journalister vad detta berodde på. Kvinnliga och manliga journalister hade delvis olika svar på varför kvinnor inte syns och vad man kan göra åt det. På frågan "Varför?" summerar Eide ihop svaren i fem punkter.

- 1) Den bärande nyhetstraditionen är manlig och män dominerar i yrkesgrupperna som förvaltar nyheterna.
- 2) Kvinnor är mer kritiska till att lyfta fram sig själva, som källor, intervjupersoner och på bild. De mest medievana personerna är i stor utsträckning män.
- 3) Journalistiken är "topptung". På chefsnivåer, speciellt inom näringslivet är det mest män.
- 4) Den stora tonvikten läggs vid journalistik som behandlar det oväntade, olyckor och kriminaljournalistik har en överrepresentation på manliga källor. Det är också flest män som begår brott.
- 5) Jämställdhet i förhållande till det egna journalistiska arbetet är ingen självklarhet.

Elisabeth Eide resonerar kring sin undersökning både i Nordicoms antologi (1993) och i tidskriften *Kvinneforskning* 3/95. Hon listar tio förslag som skulle kunna göra "det andra könet" mer synligt, hämtade från intervjuundersökningen, bland annat dessa:

- Tänka på kvinnliga källor.
- Ta fram kvinnor i mansyrken och män i kvinnoyrken.
- Ha kvinnliga arbetsledare, överallt och så många som möjligt.
- Se till att rekryteringen sker från alla samhällsgrupper och av bägge könen för att hindra att "redaktionsghetton" uppstår som inte är representativa i förhållande till samhället i övrigt.
- Fokusera på kvinnors faktiska vardag, istället för att mest fokusera på superkvinnor som klarar allt vid sidan av direktörsjobbet.
- Fokusera på samhällsområden där kvinnor är i majoritet och analysera varför det är så.

Eides handlingsplan kan sägas var ett exempel på den feministiska medieforskningens vilja att förändra. Forskningen har ett klart syfte, och forskaren vill att resultaten ska användas för att förbättra journalistiken och jämställdheten i samhället.

Sporten i fokus

Women, Media and Sports - Challenging gender values (1994) behandlar läget inom sportjournalistiken ur amerikansk synvinkel. Fem av 13 kapitel är skrivna av Pamela Creedon som också är redaktör för boken. Den innehåller flera aspekter och berör såväl produkt, process som publik.

En annan antologi *Sport in society - Equal opportunity or business as usual?* (1996) tar upp rasism och sexism inom den amerikanska sporten. Där finns bland annat en genomgång av National Collegiate Athletic Associations (NCAA) medlemstidning av Bethany Shifflett och Rhonda Reveille. De kommer fram till att kvinnor är underrepresenterade både i text och bild och att tidningen har stereotypa skildringar av kvinnor och män. Bilder från samma gymnastiktävling skildrar män när de är aktiva och tävlar medan de bara finns en bild på kvinnorna, där laget gråter av glädje över att ha vunnit.

Mediernas sportbevakning förstärker traditionella och stereotypa uppfattningar om kvinnor och deras kroppar. Så sammanfattar Sheila Wigmore resultaten av de senaste årens medieforskning i artikeln *Gender and sport: The last five years* (1996). Wigmore konstaterar att sportjournalistik har varit en manlig arena. Kvinnliga reportrar har haft svårt att ta sig in i (de manliga) omklädningsrummen. På senare år har det blivit något fler kvinnliga journalister och mediebevakningen på kvinnor och sport har ökat, men bevakningen har knappast blivit bättre.

Medierna lyfter också fram kulturella hälso- och smalhetsideal. Smalhet likställs sedan i medierna med exempelvis sexighet, kontroll, självkänsla och livskvalitet. (Dessa stereotypa smalhetsideal kopplar Wigmore sedan ihop med kroppsuppfattningar och ätstörningar som är

ett problem i västvärlden.)

Wigmore citerar M A Messner (1994) som säger att medieperspektivet utgår från osynliga antaganden och värderingar, "the presentation of the events tends to support corporative, white and male-dominated ideologies". Hon hänvisar också till två andra forskare Birrell & Théberge (1994) som tolkar den låga sportbevakningen i nordamerikanska medier som ett sätt att trivialisera kvinnors prestationer vilket i sin tur är ett sätt att förneka kvinnor som riktiga atleter. Detta förstärks av att man mest använder förnamn på kvinnor, kallar dem för "flickor" eller "unga damer" och betonar deras utseende och privatliv. Ofta är poserna och kameravinklarna snubblande nära mjukporr-genren.

Birrell & Théberge identifierar fyra andra faktorer i hur idrottskvinnor skildras i medierna:

- 1) "Heterosexualization" där kvinnliga atleter ses som objekt för heterosexuella önskningar.
- 2) Dold homofobi. Antingen beskrivs kvinnorna som extremt vackra eller som alldeles för maskulina.
- 3) Tragik. Tragedin finns på individnivå, då skildrat i "tragiska" händelser som när kvinnor stapplade in över mållinjen i det första kvinnliga maratonloppet under OS 1994. Tragiken finns också på kulturell nivå där själva tragedin är den förlorade kvinnligheten som sker då kvinnor håller på med betungande aktiviteter.
- 4) Konstruktionen av kvinnor som onaturliga atleter och kvinnliga atleter som onaturliga kvinnor.

Messner å andra sidan tycker att sportbevakningen är på väg att bli bättre, att beskriva kvinnliga atleter som sexobjekt och sexuella avvikare håller inte som strategi om medierna vill behålla sin legitimitet.

En annan forskare, Duncan (1992) ser kvinnors allt bättre teknik, kraft och kompetens i sportarenorna som ett reellt hot mot den patriarkala myten om manlig överlägsenhet. Detta upplevda hot hanterar medierna genom att presentera kvinnor på ett sätt som underminerar deras styrka och kraft och ger männen en känsla av att ha kontroll över situationen.

Wigmore refererar till en australiensisk undersökning som visar att sportbevakningen är låg i förhållande till resultat och antalet kvinnor som utövar olika idrotter. Sportnyheter om kvinnor förekommer sällan på Australiens stora sportnyhetsdagar (lördagar och måndagar) och nyheterna når sällan förstasidorna.

Wigmore kopplar ihop bristen på kvinnliga sportförebilder i medierna med att det finns en brist på kvinnliga ledare och administratörer inom kvinnoidrotten. Värt att notera är att Wigmore inte har någon referens till Pamela J Creedons sport-antologi, det kan bero på att de ligger för nära varandra i tiden.

Manliga källor i näringslivet

Steven L McShane visar i sin studie *Occupational, gender and geographic representation of information sources in U.S and Canadian Business magazines* (1995) att affärstidskrifterna i USA och Canada till stor del förlitar sig på källor som är manliga, höga chefer i näringslivet. Lägre chefer är relativt sett underrepresenterade. Kvinnor är klart underrepresenterade som källor i förhållande till deras tillgänglighet inom näringslivet. Han visar också att affärstidningarna i huvudsak använder sig av källor som ligger dem närmast geografiskt på bekostnad av andra geografiska områden.

McShanes undersökning omfattar 1 404 källor identifierade i 160 featureartiklar i fyra affärstidskrifter (Fortune, Business Week, Canadian Business och Report on Business) under perioden juli 1991 till juni 1992. McShane pekar på att hans studier motsäger Gans teser (i *Deciding What's News*) om att tidskrifter konkurrerar genom att söka nya källor. McShane talar om "source bias" på alla tre undersökta nivåer och när det gäller kvinnor som källor talar han om en systematisk "bias".

Manliga konstruktioner

I och med att begreppet gender används allt mer öppnar det för en problematisering av mansrollen. Förlaget Sage inledde 1992 en bokserie kallad *Research on Men and Masculinity* med antologin *Men, Masculinity and the Media*. Sage utgångspunkt är att begreppet genus varierar 1) mellan kulturer, 2) inom en kultur över tid och 3) under en människas liv. Olika grupper definierar också manligt och kvinnligt olika beroende på ras, etnicitet, ålder, klass, sexualitet och boendeort.

Antologins huvudbudskap är att manligheten konstrueras genom medierna. Flera av författarna använder sig av feministiska teorier för att synliggöra denna konstruktion. De flesta artiklarna handlar om mediebilderna av män i reklam och fiktion, men det finns några kapitel som berör journalistik, till exempel *Men in the News Media - the male presence and its effects* av David Croteau och William Hoynes. De refererar till en undersökning 1990 av Lee & Soloman som visar att 94 procent av "top management"- positioner i amerikanska nyhetsmedier innehålls av män. En annan undersökning visar att 87 procent av bidragen på New York Times debattsidor var skrivna av män.

Genom att granska gästlistan till ABC News Nightline från januari 1985 till april 1988 kommer Croteau & Hoynes fram till att nyheterna nästan helt och hållet är tolkade av vita män från elitskiktet i samhället. 90 procent av de 2 498 gästerna var män och alla som förekom mer än fem gånger var män. Sociala frågor var det enda ämne där kvinnor förekom något mer, 20 procent av gästerna var då kvinnor.

Männen dominerade också tidmässigt, de talade 16 procent mer än kvinnorna. 92 procent av

männen var vita amerikaner. Av 865 undersökta program fokuserade ett på klasskonflikter, två på genuskonflikter och 11 på rasmotsättningar i USA. Detta får Croteau & Hoynes att ifrågasätta hela objektivitetsbegreppet och de menar att nyheterna bidrar till att underminera mångfaldens demokratiska värde.

More specifically, in its quest for objectivity and expert knowledge, the media tends to sanction a particular narrow view of the world - that of the elite white males. It legitimizes the worldview of a tiny segment of our society, granting a particular elite the power of authorship of reality for millions of news viewers and readers. This sort of undemocratic privileging of one experience over those of women, people of color and political dissenters is counter to the notion of a free press. (1992:167)

Croteau & Hoynes pekar på att majoriteten av män också begränsas av de smala mansroller som presenteras i medierna.

Begreppet "mansroll" i norska tidningar analyseras i artikeln *Mansrollen i mediadebatten - en textanalys* av Knut Oftung (1995). Oftung finner fyra olika förhållningsätt:

- 1) Mansrollen som förutbestämd. Rollbegreppet används på ett sätt som fråntar män deras ansvar; de är offer för arbetsliv, alkoholism och/eller äktenskapens upplösning. Det negativa i mansrollen placeras utanför mannen själv, det blir något som samhället får ta ansvar för.
 - 2) Mansrollen som valfri. De positiva sidorna i den gamla mansrollen betonas. Oftung konstaterar att detta synsätt innebär att de "goda" och "dåliga" sidorna inte har någon relation till varandra. Mansrollen är ett fritt val utan koppling till samhälleliga förväntningar.
 - 3) Mansrollen som tvångströja. Det handlar om att göra sig kvitt den traditionella mansrollen och ge plats för en naturlig manlighet som släpper fram de känslor som män bär på "innerst inne". Oftung ifrågasätter om man exempelvis kan hitta en manlig sexualitet lösryckt från sitt kulturella sammanhang.
 - 4) Mansrollen som en enda roll. Detta utesluter möjligheten att förstå maktförhållanden mellan män, och möjligheten att studera olika manskulturer.
- Oftung är kritisk till alla fyra mansrollsbeskrivningarna i dagstidningarna.

Språkets betydelse

Inget språk är könsneutralt. Den utgångspunkten har Jonita Siivonen i boken *Nytänkare, finstämnda lyriker och kvinnor. Språklig asymmetri. En studie i det journalistiska språket ur könsperspektiv* (1994).

Siivonen vill fästa journalisters uppmärksamhet på att språket släpar efter i utvecklingen och innehåller asymmetrier till männens fördel. Ett exempel på en asymmetri är att orden fru och fröken inte har något motsatspar för män. En neutral yrkesbeteckning kan betraktas som manligt, det feminina blir då avvikande.

Talar man till exempel om läkare och kvinnliga läkare så tror man att det är märkligt att en kvinna "uppnått" läkaryrket ("männens yrke"), trots att över hälften av de intagna vid medicinska fakulteten i Finland är kvinnor. (1994:92, se även sid 33-34)

Siivonen gör en kvantitativ analys av 56 artiklar i Hufvudstadsbladet och Västra Nyland med hänsyn till kön och titel, namn och adjektivistiskt uttryck. Hon kommer fram till att behandlingen av kvinnor i journalistiska texter skiljer sig från behandlingen av män. Kvinnor tilltalas oftare med enbart förnamn och förekommer mer som representanter för den privata sfären medan män förekommer mer som representanter för den offentliga sfären.

Siivonen gör också en detaljanalys av fyra artiklar, en nyhetstext, en kulturtext och två sporttexter och blottlägger där hur män omtalas som norm och kvinnor som undantag. I kulturtexten beskrivs till exempel finlandssvenska kulturpersonligheter där de manliga författarna beskrivs som "nytänkare" och "finstämnda lyriker" medan kvinnorna enbart omnämns som "kvinnliga" författare, det vill säga som kvinnor bland de egentliga författarna.

Siivonen vill med sin analys erbjuda journalister konkreta verktyg för att kunna förändra sitt språkbruk, vilket hon tycker ingår i det journalistiska uppdraget. Enligt de finska journalistreglerna ska journalisterna ge en sanningsenlig bild av världen. För Siivonen omfattar den sanningsenliga bilden även ett symmetriskt sätt att omtala individer av båda könen.

Language & Gender - interdisciplinary perspectives (1995) heter en antologi som bland annat innehåller en lingvistisk analys, *Man in the news*, av nyhetsspråket i 200 artiklar ur engelska dagstidningar (the Guardian, the Independent and The Times). Författaren, Carmen Rosa Caldas-Coulthard, kommer bland annat fram till att artiklarna huvudsakligen är skrivna om män av män. (Av 200 artiklar är 149 skrivna av män.)

The linguistic differences in the way women are represented in hard news are a reflexion of women's lack of access to power, since language is located in a power structure which is, in its turn, reflected in the linguistic production. (1995: 239)

Antologin innehåller också ett kapitel av Deborah Cameron om vart den genusrelaterade lingvistiskforskningen är på väg, *Rethinking language and gender studies*.

Language and gender (1995) är en antologi från ett språkseminarium i Göteborg. I kapitlet *Ladies "excuse me" - Gender problems in the written press* tar Fia Börjesson upp Göteborgs-Postens sätt att skildra kvinnor och män (december 1994 och januari 1995). Några exempel: När en "32-åring omkom i frontalkrock" handlar det om en man, medan om det rör en kvinna blir rubriken "Ung kvinna omkom i krock".

Män refereras nästan aldrig som enbart män, istället är de konsthälare, advokater eller på

annat sätt beskrivna utifrån yrke, ålder eller bostadsort. Kvinnor kan också skildras med yrke, men de kan även refereras enbart till kön, exempelvis "Kvinna åtalad för bränder".

Kärnfamiljen står i centrum för G-P. Börjesson finner att tidningen i sina texter definierar kvinnor och män som olika, inte jämlika.

Kvinnor och andra minoriteter

"Minorities are made, not born." Det skriver George Gerbner i artikeln *Casting and fate. Women and minorities on television drama, game shows, and news* (1995).

Gerbner har i ett större forskningsprojekt analyserat vem som kommer till tals i amerikanska tv-program under en tio-årsperiod (19 642 personer i 1 371 program i ABC, CBS & NBC). Gerbner visar bland annat att kvinnor spelar en av tre roller i serier, innehar en av fyra roller i barnprogram och är en av fem personer i nyheterna. Kvinnor åldras fortare än män och blir då porträtterade som elaka och misslyckade.

35 procent av nyhetspresentatörerna är kvinnor medan män utgör 82 procent av de omnämnda auktoriteterna i nyheterna. Afro-amerikaner beskrivs som brottslingar dubbelt så ofta jämfört med andra grupper, trots att 62 procent av USAs kriminella är vita.

Alla grupper utom vita amerikaner är konsekvent underrepresenterade eller totalt osynliga (indianer). Gerbners studie visar att tv skapar minoriteter som inte finns i verkligheten, vilket är allvarligt med tanke på att TVn står på i amerikanska hem större delen av dagen.

The role we grow into and the ways others see us are no longer home-made, hand-crafted, community-inspired. They are the products of a complex manufacturing and marketing process. Television is the mainstream of that process. (1995:125)

Som en konsekvens av sina åsikter har George Gerbner på senare år blivit aktivist. Han är en av grundarna av den mediekritiska organisationen CEM, Cultural Environment Movement, en sammanslutning av enskilda individer och 150 organisationer i 63 länder. CEM startade 1991 och verkar bland annat för att för att människor ska kunna ta kontroll över sin kulturella miljö, mer om detta i kapitel 4.

Gerbner studerar både fakta och fiktion i televisionen. I arbetsrapporten *Massmediernas enfaldiga typer* (1994) gör jag och Maria Jacobson också en poäng av att inte skilja mellan fakta och fiktion. Studien granskar män och kvinnor på bild i de upplagemässigt största tidningarna och tv-programmen i olika genrer (sammanlagt 1285 aktörer). Vi kommer fram till att kvinnor och män skildras ungefär i samma omfattning, men att kvinnor huvudsakligen är unga och befinner sig i privatsfären medan män förekommer i fler åldrar och är mer offentliga. Studien pekar också på att genrerna bekräftar varandra när det gäller stereotypa

skildringar av kvinnor och män. Resultaten relateras till de svenska politiska jämställdhetsmålen och verkligheten i form av statistik från SCB och då kan man tydligt se att verklighetens kvinnor och män är betydligt mer jämställda än mediernas kvinnor och män.

I artikeln *Kön - med och uten roller* (1996) diskuterar Harriet Bjerrum Nielsen unga människors syn på kön utifrån en innehållsanalys av Aftenpostens söndagstidning 7 maj 1995. Hon finner paradoxala och förvirrande bilder av kön och könsroller. Vid en första anblick ser Bjerrum Nielsen kvinnor som beskrivs som höga ledare och idrottsutövare. Manligheten beskrivs som en okänd kontinent. Vid en närmare läsning finner hon artiklar om en tjej som jobbar på bordell för att finansiera studierna, att dominerande kvinnor ödelägger mannens självrespekt och att pojkar skadas av att växa upp i kvinnokulturer. Hon kopplar sedan tidningens beskrivning av kön med studier av hur ungdomar i Danmark och Norge uppfattar könsrollsmönster och jämställdhet.

Lagar och kontroll

Innehållet i journalistiken och de redaktionella processerna regleras även av olika lagar, de mest centrala är de som gäller yttrandefrihet och tryckfrihet. Varje inskränkning av yttrandefriheten ses oftast som ett hot mot demokratin och den enskilde medborgarens frihet. När begränsningar av yttrandefriheten kommer på tal (som är relaterat till kön) handlar det oftast om pornografi i en eller annan form. Pornografi tangerar ibland journalistikområdet, åtminstone med tanke på att exempelvis många pornografiska tidskrifter produceras av journalister.

I artikeln *Pornography and affirmative concepts of freedom* (1995) tar Robert Jensen upp frihetsbegreppet i förhållande till pornografi. Jensen förespråkar en vidare tolkning av frihet än frihet från kontroll, regler och censur. Jensen anser att en kontroll över pornografin kan ge ny mening åt ordet frihet, framför allt för de kvinnor som upplever pornografin som ett hot.

Även i Sverige finns det forskare som pekar på att det finns problem med yttrandefriheten. Eva-Maria Svensson på rättsvetenskapliga institutionen i Göteborg skriver om konflikten mellan yttrandefrihet och jämställdhet i antologin *13 perspektiv på kvinnorrätten*. I kapitlet *Vems tryckfrihet- hans, hennes eller hans och hennes?* argumenterar hon för att tryckta skrifter som visar sexuellt utnyttjande borde undantas tryckfrihetsförordningens skydd. I boken *Rätten att kränka ett barn - om barnpornografi och yttrandefrihet* (1995) tar Christina Hagner upp det paradoxala i att det i Sverige är tillåtet att ha filmer med barnpornografi hemma. Filmen är ett bevis på att ett brott är begått, men filmen är också en fri åsiktsyttring, skyddad av grundlagen.

3.2 Genusfrågeställningar om processen

Hur påverkar den redaktionella processen genuskonstruktionerna? Spelar det någon roll om det är kvinnor eller män som producerar medieinnehållet? Detta är frågor som diskuteras inom journalistikforskningen som berör journalisternas arbetsvillkor inom medieproduktionen.

Genusmönster globalt

Överallt i världen håller kvinnorna på att hitta sin väg in i medieproduktionen. Kvinnor börjar bli mer synliga men beslutsmakten inom medierna ligger nästan enbart hos män. Det visar Unesco-rapporten *An Unfinished Story: Gender Patterns In Media Employment* (1996).

Margaret Gallagher gör där en sammanställning av statistik och forskning från 43 länder och 239 medieorganisationer för att se var kvinnor finns i medierna och vilka positioner de har. Olika länders statistiska material är inte direkt jämförbara. Urvalet kommer både från "rena" journalistorganisationer och från de som organiserar all personal inom ett medieföretag. Därför heter rapporten just *An unfinished story*, eftersom den bara är början på en kartläggning.

Endast i två länder, Estland och Litauen, utgör kvinnorna mer än 50 procent av arbetskraften i mediebranschen. I Japan är 8 procent kvinnor. I Latinamerika ligger snittet på 25 procent, i södra Afrika 27 procent och i Norden 41 procent, för att nämna några siffror. Gallagher konstaterar att fortfarande finns bilden av medievärlden som en tuff, manlig och alkoholdrickande miljö. Hon refererar till en studie från Senegal som visar att var tredje intervjuad kvinnlig journalist har blivit motarbetad av sin familj på grund av sitt yrkesval. *"they say that journalists are bad wives ... and that they smoke and drink and, even worse, they think that journalists neglect their husbands and their children "* (s 15)

Gallagher visar att kvinnor sällan har heltidsjobb, bara 26 procent av den heltids- och fastanställda personalen är kvinnor. Överallt är det vanligast att kvinnor är deltidsarbetande och visstidsanställda. Toppjobben inom medierna innehas huvudsakligen av män, i vissa länder finns det över huvud taget inga kvinnor på högre nivåer.

Gallagher argumenterar för varför det är viktigt att kvinnor arbetar inom medierna. Hennes utgångspunkt är att medierna är en av de viktigaste socialisationskrafterna i det moderna samhället. Många grupper tillbringar nu mer tid med medierna än i klassrummen. I USA, Japan och Portugal tittar man i genomsnitt minst fyra timmar om dagen på tv. I flera andra länder handlar det om mellan två och fyra timmars tv-tittande per dag.

Gallagher säger att även om individens makt är begränsad så är det ändå viktigt att kvinnor är

med och formar mediebudskapen. Gallagher diskuterar också vad som hindrar kvinnor från att få tillgång till arbete inom medierna (attityder, arbetsvillkor, löner, värderingar och prioriteringar inom yrket) och ger också förslag på hur man ska komma över dessa hinder (organisering, lobbying, mentorer, policy - och målformuleringar, rekrytering, träning & utveckling och förändrade arbetsvillkor).

Kvinnliga strategier

Det verkar finnas få studier av arbetsvillkor och redaktionella processer. Därför vill jag nämna en finsk licentiatavhandling från 1990; Henrika Zilliacus-Tikkanens *Kvinnliga journalisters Strategier*, som är en intervjuundersökning om attityder hos kvinnliga journalister inom Rundradion. Zilliacus-Tikkanen har fokuserat på journalisternas inställning till jämställdhet, diskuterat kriterier för kvinnoperspektiv i journalistiken och förutsättningarna för att förändra journalistiken.

Zilliacus-Tikkanen anger tre nivåer ur vilket man kan analysera jämställdhet och massmedier.

1. Man kan se jämställdheten i branschen som en facklig fråga, att män och kvinnor ska ha lika möjligheter till avancemang och påverkan.
2. Man kan diskutera mediernas opinionsbildande och fostrande roll när det gäller att forma attityder i samhället.
3. Man kan studera de inbyggda, och ofta osynliga, värderingar som styr nyhetskriterier och arbetsrutiner och huruvida de är könsneutrala eller ej.

Zilliacus-Tikkanen anser att finsk och internationell forskning främst berört de första två nivåerna medan hennes eget arbete handlar om den tredje nivån.

En utgångspunkt hos medieforskare, bland andra van Zoonen är att det inte räcker med att det kommer in fler kvinnor på redaktionerna. Det måste också finnas ett uttalat kvinnoperspektiv för att medieutbudet ska förändras. Zilliacus-Tikkanens undersökning motsäger den tesen. De finländska kvinnliga journalisternas inställning till kvinnoperspektiv är ambivalent. Ändå ökar andelen ämnen som behandlar den kvinnliga sfären när det finns fler kvinnliga journalister på en redaktion. Samtidigt säger Zilliacus-Tikkanen att hennes undersökning är för liten för att ge några generella svar, den omfattar 37 djupintervjuer med samtliga fastanställda kvinnor på sex nyhetsredaktioner på Rundradion.

Utifrån en jämförelse med tre andra studier, en norsk, en svensk och en holländsk, formulerar Zilliacus-Tikkanen vad kvinnliga journalister ser som ett kvinnoperspektiv och hur det skulle kunna påverka journalistiken:

1. Ökat värde för mjuka ämnen som barn, samliv och omsorg.
2. Större tyngdpunkt vid helheter och sammanhang, mer bakgrunder och längre tidsperspektiv istället för lösryckta händelser.
3. En konkretisering av ämnen, beskrivning av konsekvenser som ligger närmare människors vardagsliv.

4. Ett personligt engagemang och empati för de personer som behandlas i nyheterna. Dessa fyra punkter kan enligt Zilliacus-Tikkanen helt enkelt ses som definitioner på god journalistik. Samtidigt tror de intervjuade kvinnorna att fler kvinnor i journalistiken skulle bidra till att minska bristen på sådan journalistik.

I *Nordisk forskning om kvinnor och medier* (1993) fortsätter Zilliacus-Tikkanen diskutera möjligheter och hinder för kvinnlig journalistik och har då lagt till några punkter för vad som kännetecknar kvinnlig journalistik:

5. Icke-hierarkisk redaktionsstruktur, informellt chefsskap.

6. Kombination av personlig identitet och yrkesidentitet.

7. Experimenterande i form och innehåll.

Hon diskuterar också vilka hinder som finns för denna typ av journalistik på det individuella planet, inom de journalistiska arbetsvillkoren och på det samhälleliga planet.

Historiens vingslag

Om man i den redaktionella processen kan räkna historiska studier av redaktionella villkor kan man med fog också räkna det pågående forskningsprojektet *Pennskaft blir reporter. Kvinnornas texthistoria: ett bidrag till journalistikhistorien*. (1996). Genom att studera artiklar av kvinnliga journalister verksamma på dagstidningar görs inom projektet både textanalyser och en historisk skildring av yrkesrollen för kvinnliga journalister från sekelskiftet till 1950-talet.

Forskningsprojektet är uppdelat i fyra delprojekt:

1) *Pennskaftet: nytt yrke i offentligheten* (ca 1900-1915), utförs av Birgitta Ney, JMK med fokus på Lotten Ekman (1880-1910).

2) *Reporter och förnyare* (ca 1914-30), utförs av Margareta Stål, JMG med fokus på Ester Blenda Nordström (1891-1948).

3) *Barbro Alving och den kvinnliga dagspressjournalistiken* (ca 1930-1945), utförs av Kristina Lundgren, JMK.

4) *Mönster, genrer, landsortspress* (ca 1945- 1960), utförs av Britt Hultén, JMK, som också är projektledare.

Presshistorien präglas av männens insatser och stockholmsfixering. Det skriver Maria Erba-Odescalchi och Lotta Pilborg i artikeln *Hon trotsade konventionen - Signaturen Eva Brag* som ursprungligen är ett examensarbete på JMG som återfinns i *Presshistorisk Årsbok 1994*. Eva Brag arbetade på *Handelstidningen* i Göteborg under 1800-talet, framför allt som litteraturanmälare. Erba-Odescalchi/Pilborg berättar Eva Brags levnadshistoria (1829-1913) och beskriver Brags arbetsvillkor som periodvis var minst sagt svåra. Hon fick till exempel bara vistas på undantag i universitetsbiblioteket och hon misslyckades i sina försök att göra biblioteket öppet för kvinnor.

I Presshistorisk Årsbok 1992 finns Karin Nordbergs *I Begynnelsen var Farbror Sven - Kvinnoröster och kvinnoperspektiv i svensk radio 1925-1990*. Nordberg anser att radioprogrammens historia präglas av könskonservatism och att etermedierna nu är fulla av motsägelsefulla bilder. Hon skildrar radiokvinnornas fram- och motgångar samt hur kvinnor beskrevs i olika radioprogram.

Journalisten och gästprofessorn Ami Lönnroth ger ett inifrån-perspektiv i sin installationsföreläsning på JMK 1995, *Från Vendela Hebbe till Marianne Fredriksson - om journalistiken, feminismen och det mänskliga mötet*. (publicerad i *Nordicoms Medierna i samhället* (1996)) Ami Lönnroth diskuterar begreppen journalism och feminism som en manlig och en kvinnlig infallsvinkel på journalistiken. Hon jämför Vendela Hebbes gärningar på 1800-talet med Marianne Fredrikssons arbete Idag-sidan på Svenska Dagbladet och menar att båda dessa journalister bidragit till att utvidga ramarna för den så kallade medieverkligheten.

I tidskriften Kvinneforsknings temanummer *Massmedier i ett kvinneperspektiv* (3/95) sätts strålkastaren på bland andra kvinnor i den norska presshistorien 1794-1902. Marieanne Wimmer beskriver en mängd kvinnliga skribenters väg in i den norska pressen.

Det finns flera paralleller mellan norsk och svensk kvinnopresshistoria. I båda förekommer att kvinnor slår sig fram som översättare, skriver under signatur och i båda länderna bedriver kvinnorna undersökande journalistik i den form som vi idag kallar "wallrafferi" efter den tyske journalisten Günter Wallraff. I Sverige tog Ester Blenda Nordström (1891-1948) anställning som piga och i Norge gick Edle Hartmann Schjødt (1862-1946) omkring klädd till tiggerska för att kunna skildra välgörenhetsarbetets ljusa och mörka sidor.

En amerikansk artikel med ett liknande historiskt tema är "*You're a tough guy, Mary - and a first-rate-newspaperman*": *Gender and Women Journalists in the 1920s and 1930s*. Linda Lumsden analyserar utifrån biografier och intervjuer hur genus-baserade polariseringar påverkade tio "front-page gals". Artikelns titel, "You're a tough guy, Mary - and a first-rate-newspaperman", är den manlige chefens kommentar till journalisten Mary Knight när hon slutade sin anställning på United Press Pariskontor 1935.

Lumsden visar att kvinnliga journalister tog avstånd från sitt kvinnliga jag för att lyckas i nyhetsrummen. Dessa kvinnor såg inga strukturella diskrimineringar i form av löner, uppdrag och förmåner utan litade på sina individuella meriter. De hade inget till övers för kvinnofrågor och pläderade ofta för att kvinnans plats var i hemmet - samtidigt som de själva paddlade kanot på Surinamfloden, bevittnade avrättningar i Kina eller gjorde undersökande reportage på Balkan (medan barnen var kvar hemma i USA). Deras närvaro i nyhetsrummen och deras äventyrlighet gjorde ändå att de fungerade som förebilder för andra kvinnor, skriver Lumsden.

Genusforskningen lyfter fram kvinnliga journalisters liv och arbetsvillkor genom historien på

flera olika områden. I antologin *Women transforming communications* (1996) beskriver Frankie Hutton i ett kapitlet Afrocentric, Archetypical Perspectives fyra svarta journalisters gärningar, bland andra Mary Shadd Cary (1823-93) som med sin journalistik kämpade för de svartas rättigheter. Mary Shadd Cary verkade både i USA och Canada och blev den första svarta kvinnan i Nordamerika som startade en nyhetstidning, hennes Provincial Freeman som kom ut en gång i veckan i Toronto under sex år.

Nyhetsvärdering & klimat

Monica Löfgren-Nilsson har analyserat svenska journalisters nyhetsvärdering utifrån en enkätundersökning som genomfördes av institutionen för journalistik i Göteborg, Journalist '89. I arbetsrapporten *Kvinnligt, manligt, journalistiskt* (1992) pekar Löfgren-Nilsson på att kvinnor och män har likartade bedömningar i synen på vad som blir en nyhet. Däremot skiljer sig kvinnor och män åt när det gäller synen på vad som borde ha betydelse för nyhetsvärderingen. För kvinnor är det viktigare att händelsen/nyheten har betydelse för många och har konsekvenser för vardagslivet. Men även där är likheterna snarare än skillnaderna slående.

Löfgren-Nilsson konstaterar också att även om andelen kvinnliga journalister ökat totalt sett i Sverige (knappt 40 procent då undersökningen gjordes) så var andelen kvinnor på storstadstidningar i princip oförändrad (25 procent). Arbetsförhållandena i yrket (arbetstider, organisation etc) gör det svårare för kvinnor än män att utöva yrket och att förutsättningarna för en "kvinnligare" journalistik inte kan uppfyllas förrän fler kvinnor når ledande positioner.

I samma skrift påpekar Löfgren-Nilsson att Maktutredningen tar upp problemet med osjälvständiga journalister och massmediernas interna problem som hindrar medierna från att vara fria informations- och opinionsbildare.

I en annan arbetsrapport, *Klimat och kön* (1992) analyserar Löfgren-Nilsson enkätundersökningen med fokus på hur journalister bedömer arbetsklimatet på nyhetsredaktioner. Hon kommer då fram till att kvinnor känner sig något mer styrda än män. (Monica Löfgren Nilsson har också gjort en arbetsrapport på engelska (JMG 51/95) om kvinnliga journalister i Sverige, *Pennskaften - female journalists in Sweden.*)

Yrkesideal

Margareta Melin-Higgins beskriver svenska journalisters yrkesideal med utgångspunkt från samma enkätundersökning (Journalist '89). I licentiatuppsatsen *Pedagoger och spårhundar* (1996) visar Melin att journalistkåren som helhet har mycket lika ideal, ett aktivt ideal som säger att journalister bör ägna sig åt att granska och förklara händelser (s 81). Det finns ändå, enligt Melin-Higgins, grundläggande skillnader mellan kvinnor och män. Kvinnor har ett mer deltagande ideal, de vill förklara enkelt och ge nya idéer och tankar. Män har ett mer

neutralt förhållningssätt och vill söka upp sanningen med stort S.

Kvinnor anser i högre utsträckning än män att journalistens uppgift är att stimulera till nya idéer, ge människor upplevelser. Melin kallar detta för ett pedagog-ideal. Kvinnor står också för ett spårhundsideal, där journalisten aktivt nosar sig fram till samhällets orättvisor och granskar makthavare. Detta ideal ligger närmare det traditionella (manliga) yrkesidealet men hävdas alltså, relativt sett, starkast av kvinnor.

Melin-Higgins identifierar också två andra yrkesideal, dels hantverksidealet som innebär att journalisten bör vara en neutral rapportör (främst äldre män utan högskoleutbildning) och spegla opinioner och dels det mindre vanliga språkrörsidealet (främst kvinnor utan högskoleutbildning).

Melin-Higgins tror att kvinnors yrkesideal, framför allt det pedagogiska, på sikt skulle kunna förändra journalistiken. Samtidigt påminner Melin om journalisthögskolornas socialiserande effekt och hänvisar till en tidigare undersökning hon gjort (1993) om kurslitteraturen på journalisthögskolan i Göteborg som visade att man nästan enbart lär ut spårhundsidealet. Hon frågar sig också om det kanske är så att det är kvinnliga westernhjältar som söker sig till yrket för att göra karriär i den manliga världen (s 137). I så fall räcker det inte med fler kvinnor i journalistkåren för att den journalistiska grundsynen ska förändras, skriver Melin-Higgins.

Villkoren på sporten

Artikeln "*Female sports journalist in the workplace*" (1995) av Phyllis Miller & Randi Miller redogör för en nationell enkätundersökning med kvinnliga sportjournalister som gjordes i USA 1993. De visar att även om kvinnorna blir fler på sportredaktionerna så känner sig kvinnorna osynliggjorda av sina manliga kollegor. De förväntas kunna mindre, ta sämre uppdrag och utstå sexistiska kommentarer. Ändå är majoriteten av de kvinnliga sportjournalisterna nöjda med sitt jobb. Kvinnors villkor på sportredaktioner behandlas också i Creedons *Women, Media and Sport*, se avsnitt 4.1.

Aktivism och sociala rörelser

Villkoren för gaypressens framväxt i USA behandlas i en artikel av Rodger Streitmatter; *Creating a venue for "Love that dare not speak its name": Origins of the gay and lesbian press* (1995). Streitmatter beskriver hur USAs första nationella gaypress som växte fram under 1950-talet, under McCarthy-eran, som präglades av stor skräck för framför allt kommunister men även homosexuella. En undersökning gjord av den amerikanska senaten hade just blivit offentlig. Den beskrev homosexuella som känslomässigt instabila och moraliskt korrupta. Flera statsanställda hade också förlorat jobbet på grund av sin sexuella läggning.

Streitmatter beskriver hur tre månadsmagasin då startar, först *One* i Los Angeles 1953 och

sedan *Mattachine Review* och *The Ladder* i San Fransisco 1955 respektive 1956. One och *Mattachine Review* riktade sig till män och *The Ladder* till kvinnor. På den tiden var homosexuella helt uteslutna ut det offentliga samtalet.

Streitmatter visar hur dessa tidningar inte bara gav röst åt en förtryckt grupp, tidningarna deltog också aktivt i att formulera gayrörelsens krav på lika rättigheter. När postverket 1954 försökte stoppa distributionen av tidningen One drev redaktionen frågan ända upp till Högsta Domstolen som 1958 förklarade att gaytidningar får distribueras. Streitmatter jämför gaypressens betydelse för gayrörelsen med pressens betydelse inom andra sociala rörelser som kvinnorrörelsen och afro-amerikanernas kamp för svartas rättigheter.

Nyhetsmediernas förhållande till sociala rörelser behandlas i Bernadette Barker Plummers artikel *News as a Political Resource. Media Strategies and Political Identity in the U. S Womens Movement 1966-1975* (1995). Plummer fokuserar på nyheter som en politisk resurs, inte bara för statsmakter och korporativa intressen. Olika organisationer och rörelser har stor nytta av medierna. En grupp kan ge information som "subventionerar" konstruktionen av nyheter i rörelsens eget intresse.

Hon använder sig av en tankemodell av Gandy (*Beyond Agenda-setting* 1992) som använder en kostnads-intäktsmodell för nyheter.

Plummer ser relationen medier-rörelser som en dialog över tid där nyhetsmedierna nästan alltid är resursstarkare än rörelsen. Hon jämför två grenar av den amerikanska kvinnorrörelsen, en äldre gren med NOW (National organisation of women) i spetsen som hon kallar mediepragmatiker och en yngre gren med en mer misstänksam inställning till medierna som som hon kallar mediesubversiva.

Pragmatikerna hade en tydlig strategi för att hantera nyhetsmedier, alla lokalavdelningar fick "media-kit" med råd om hur de skulle närma sig pressen. De tog fram bakgrundsmaterial, skrev pressmeddelanden, hade pressansvariga, försökte bygga nätverk med kvinnliga reportrar och de hade betald informationspersonal. Detta tog tid och kraft och ledde också till ideologiska begränsningar. Pragmatikernas strategi var lönsam och medierna blev en resurs. De blev mediernas expertkällor när det gällde kvinnofrågor.

De subversiva (tex New York radical women & Women's Liberation) hade en mer antagonistisk inställning till medierna. De såg nyheterna som en del av problemet inom det system de ville bekämpa. De hade inga ledare, inga språkrör och ville inte ha någon struktur i sin organisation. Ofta var rörelsen bara öppen för kvinnor och de ville bara bli intervjuade av kvinnliga reportrar, bland annat i hopp om att det skulle anställas fler kvinnor. De anpassade sig inte till medielogiken utan ville förändra den. Detta gjorde det svårt för journalisterna, bland annat med att hitta källor.

Journalisternas egen aktivism på nyhetsredaktioner behandlas i artikeln *At the Margins of*

Center: Organized Protest in the Newsroom av Carolyn M. Byerly och Catherine A. Warren (1996). Byerly och Warren utgår från att medierna är en central plats för produktion av mening, där artikuleras och konsolideras relationer som rör ras, klass och genus. Därför är det just inom medierna som den beskrivningsmakten kan utmanas. Byerly och Warren har intervjuat 72 journalister på 18 av de största dagspress-redaktionerna i USA, alla var journalister som identifierade sig som aktivister på redaktionen eller var intresserade av aktivism inom nyhetsrummets sammanhang.

Studien utgår från två hypoteser; 1) Att reportrar och andra i nyhetsbranschen inte är immuna mot de händelser de bevakar. Deras sociala medvetande utvecklas i mötet med verkliga upplevelser och deras politiska beteende svarar mot den medvetenheten. 2) Att feminister och etniska, ras- och sexuella minoriteter som arbetar inom journalistiken (i USA) har bytt taktik, istället för konfrontation söker de andra sätt att nå jämlikhet och jämställdhet. Undersökningen genomfördes hösten 1992, året efter senatsförhören om sextrakasserier med Anita Hill/Clarence Thomas och efter att journalisten Susan Faludi kommit ut med boken *Backlash: The Undeclared war against American Women* (1991).

Byerly och Warren visar att det sedan 70-talet har funnits aktivistgrupper mer eller mindre hela tiden på de stora dagstidningarna. Gruppernas arbete har framför allt handlat om att stoppa diskrimineringen och/eller förbättra synlighet och status för kvinnor och för etniska och rasminoriteter. 1992 bildades National Lesbian and Gay Journalists Associations, med cirka 1200 medlemmar. Sedan dess finns också gaygrupper på de stora tidningarna som både arbetar med den inre redaktionella miljön och med att förbättra bevakningen av gay-relaterade frågor.

Byerly & Warren pekar på att det verkar finnas fler påtryckningsgrupper på arbetsplatser med aktiva fackklubbar. Fackförbunden har varit ett stöd för grupper som arbetat för jämställdhet och för ras och etniska minoriteter men de har varit långsammare i att möta gay-gruppernas krav. Studien visar också att journalisternas aktivism i nyhetsrummet under de senaste 25 åren är kopplad till händelser de bevakat, som till exempel senatsförhören med Anita Hill/Clarence Thomas och upploppen i Los Angeles i samband den friande domen för poliserna som misshandlade den svarte mannen Rodney King.

Byerly & Warren lyfter också fram att journalisterna känner sig berikade av aktivismen på redaktionerna, det har fått dem att öppna ögonen för nya ämnen, och har gjort dem till bättre journalister. Samtidigt finns det en underliggande ambivalent attityd gentemot aktivistgrupper på redaktionerna, speciellt bland chefer och mot genusfrågor. De citerar en reporter:

" I think managers are more open to discussion of how women are presented in their papers than to discussions of working conditions and opportunities for women staff." (1995:15).

3.3 Genusfrågeställningar om publiken

Hur uppfattar kvinnor och män innehållet i journalistiken? Hur använder de medierna för att skapa sina könsrollsuppfattningar? Vilken betydelse har journalistiken som institution för genusformerandet i samhället? De frågorna är centrala för forskning som handlar om publik och kön.

Det finns många studier gjorda om medieanvändning men när man letar efter genusproblematik i dem lyser det perspektivet med sin frånvaro. Inom receptionsforskningen finns flera genusorienterade studier. De flesta rör dock fiktion. Två standardverk inom området verkar vara Ien Angs studie *Watching Dallas* (1985) av hur holländska kvinnor tolkar och använder tv-programmet Dallas och Janice Radways studie av amerikanska hemmafruars läsning av romantiska pocketböcker *Reading the Romance* (1984) som refereras i de flesta mottagarstudier som rör kön. Båda dessa studier handlar om fiktion men verkar ha betydelse även för hur den genusrelaterade journalistikforskningen ser på publiken.

Postmodern publik

I boken *Living Room Wars- rethinking media audiences for a postmodern world* (1996) har Ien Ang samlat ihop egna texter från andras böcker. Ang försöker komplicera begreppet publik i en postmodernistisk anda.

"In my understanding one of the most prominent features of living in the postmodern world means living with an heightened sense of permanent and pervasive cultural contradiction. But if this is so, how does this manifest itself in the concrete texture of our daily lives?" (1996: 2)

Ang är kritisk till tanken att se publiken som en grupp och hon förespråkar att man inbegriper publikens vardag i studierna för att se hur de där använder och omvandlar tv-budskapet. I boken är texterna grupperade kring tre områden; "Rethinking audiences", "Gendered audiences" och "Audiences and global culture".

Hon betonar att det inte bara är inom forskningen det börjar bli svårt att se publiken som en massa. Inom hela medieindustrin talas det numera, enligt Ang, om publikens "deversification, fragmentation and demassification" (1996:10). Hon ser också en tydligt trend av globalisering och diversifiering av medierna som får betydelse för hur man kan studera publik. I takt med att interaktiv tv börjar bli verklighet kommer amerikaner att kunna välja mellan 7 000 och 14 000 tv-program per vecka. Begreppet "aktiv publik" blir då ett tillstånd där man är dömd till ett oändligt fritt val.

Helig stund eller avbryt gärna?

I licentiatuppsatsen *Tidningsstunden är min, bara min* (1995) gör Christina Bokelund en

konsumentinriktad studie av hur populärpress används, och vilken betydelse populärtidningar har för individen jämfört med andra medier. Studien ingår i det större projektet Massmediernas marknader vid Handelshögskolan i Göteborg. Bokelund utgår från att massmediernas innehåll har en individuell innebörd för varje enskild människa på samma sätt som vilken annan konsumentprodukt som helst. Därför kopplar hon också samman forskning om medieanvändning och forskning om konsumentperspektiv.

Bokelund har gjort intervjuer med 45 kvinnor i olika livsstadier i tre olika städer om deras medievanor. Bokelund kommer fram till att de har fem huvudmotiv för sina medievanor; avkoppling, underhållning/förströelse, sällskap, information och trygghet. Det finns också en tidsaxel i medieanvändningen, där populärtidningar läses sent på kvällen.

Populärtidningarna används huvudsakligen för avkoppling och information. Kvinnors medieanvändning styrs i stor utsträckning av männens användning, i Bokelunds studie gäller det framför allt tv-tittande och läsning av kvällstidningar. Kvinnors läsning av populärpressen tycks inte styras av männen. Bokelund visar att själva lästillfället av populärtidningarna är viktigt, det ger de intervjuade en lyxig känsla, läsningen handlar om en helig stund.

Bokelunds studie stöder tidigare forskning som pekar på ett samband med utbildning och läsning av populärpress. Låg/medelutbildade läser veckotidningar, högutbildade läser främst allmänna månadstidningar. Livssituation snarare än ålder påverkar läsningen. Bokelund går också in på vad som styr själva köpet av populärtidningen.

Bokelund noterar att hennes forskningsresultat delvis skiljer sig från Joke Hermes forskning. Hermes studerar också kvinnliga tidningsläsare, senast i *Reading Womens Magazines* (1995), och tycker sig se att det viktiga för läsarna är man ska kunna läsa tidningen när som helst. Det ska vara lätt att avbryta läsningen och sedan börja igen. Någon helig stund är det inte tal om.

Olika strategier

Att människor hanterar medieutbudet olika bekräftas av c-uppsatsen *Kvinnotidningar - fostrare i kvinnlighetens pedagogik* (1996). Karin Allergren och Sofia Zetterman har med hjälp av kvalitativa öppet riktade intervjuer jämfört två grupper av kvinnliga läsare, den ena består av studenter på gymnasiet med mediaprogram och den andra av studenter på handelsprogrammet.

Båda grupperna har en homogen uppfattning om kvinnotidningarnas bild av kvinnan - hon är smal och perfekt. Däremot skiljer deras förhållningssätt till den dominerande kvinnobilden. Handelstjejerna accepterar bilden av kvinnan som tidningarna ger och använder sig av strategin "Den dominerande kvinnobilden existerar och därför är jag inte bra nog". Medietjejerna försöker distansera sig till idealen och använder istället strategin "Jag är bra nog och den dominerande kvinnobilden existerar". Båda grupperna anser att deras kvinnlighet

hör ihop med deras utseende.

Allergren och Zetterman kommer fram att kvinnotidningarna bidrar till att ge kvinnor dålig självkänsla. Hur mycket man påverkas beror på vilken personlighetstrategi man använder sig av.

Unga män och lätta genrer

Arbetsrapporten *Med Loket mot framtiden* (1995) av Dino Viscovi tar upp medieanvändning, med inriktning på unga män i arbetarklassen och deras inställning till EU, rasism och främlingsfientlighet och massmedier. Viscovi är inspirerad av Mats Trondmans teser om att unga arbetarklassmän på landsorten kan vara "framtidsscenarioets förlorare". Viscovi undersöker om det kan finnas en legitimitetskris i denna grupp genom att använda SOM-93, det vill säga de enkätundersökningar om samhälle, opinion och massmedier som genomförs varje år av JMG, statsvetenskapliga institutionen och Förvaltningshögskolan vid Göteborgs Universitet.

Viscovi finner inte belägg för att det finns en legitimitetskris men han noterar att arbetare i högre utsträckning väljer ett lättare utbud än akademiker och tjänstemän. Tendensen att välja lättare genrer är också starkare bland de yngre.

Publikens syn på publiken

En relativt ny genre inom televisionen är debattprogram där publik deltar i samtalet, i svensk tv till exempel Oprah Winfrey och Ricky Lake. I artikeln *Watching talk: gender and engagement in the viewing of audience discussion programs* (1994) diskuterar Sonia Livingstone betydelsen av publikdiskussionsprogram och hur de uppfattas av kvinnor och män. Hon inleder med att notera att dessa program utmanar många av medieforskarnas synsätt och definitioner, till exempel vad som är en publik och vad som är privat och offentligt. I dessa program deltar publiken, den privata sfärens problem förs ut i offentligheten och programmen utmanar begrepp som "expert" och "vanlig människa".

Livingstone har speciellt studerat synen på två engelska publikdiskussionsprogram, Kilroy och The Time, The Place. Hon fann att det är större skillnad mellan fans och ickefans till programmen än mellan män och kvinnor som grupper. Kvinnor och män som inte gillar publikdiskussionsprogram har ungefär samma skäl, de anser att programmen är ytliga, att ämnena är ointressanta, att det är för mycket känslor och att de innehåller för lite information.

Bland fansen, som regelbundet tittar på programmen, finns både kvinnor och män. De uppskattar att vanliga människor kommer till tals och de anser att ämnena är intressanta. Kvinnor tycker att genren erbjuder en sfär som tar upp frågor som är relevanta i deras liv. Männen är mer intresserade av vad experter och andra har att säga. Kvinnorna tycker att

debatterna har ett socialt värde medan männen kan bli irriterade på att man inte kommer till en tydlig slutsats.

Livingstone drar paralleller till framför allt feministiska studier av kvinnors tv-tittande på såpoperor. De studierna talar om paradigmdimensioner i läsningen och att såpfansen gör en öppen tolkning av genren. Livingstone menar att fansen till publikdiskussionsprogrammen gör en liknande öppen tolkning. De ser genren i termer av mångfald, opposition och anser att debatterna i sig har ett socialt värde eftersom vanliga människor kommer till tals. De är också engagerade i de ämnen som tas upp.

Stereotyper och mot-stereotyper

Det finns flera olika studier som visar att medierna är fulla av stereotypa skildringar. I artikeln *Priming Prejudices* (1996) ger tre amerikanska forskare, J Gerard Power, Sheila T Murphy och Gail Coover en indikation på att stereotypa skildringar i medierna kan ha stor betydelse för hur man uppfattar skeenden. Forskartrion har genomfört två studier (ras och kön), för att se om man påverkas av stereotyper när man därefter ska tolka oberoende mediehändelser.

Power, Murphy och Coover använde sig av stereotyper och mot-stereotyper (counter-stereotypes). Tre grupper vita studenter fick läsa en tidning som innehöll en artikel om en svart student. I den första gruppen var han negativt stereotyp skildrad (lat, ointelligent, aggressiv och socialt destruktiv). I den andra gruppen skildrades han som en mot-stereotyp (hårt arbetande, intelligent, vänlig och socialt konstruktiv). I den tredje gruppen skildrades han neutralt. Studenterna fick sedan ta ställning till två mediehändelser, arresteringen av Rodney King och Magic Johnsons hiv-smitta, och bedöma om folk i allmänhet uppfattade om deras situation var självförvållad eller om de var oskyldiga offer.

De studenter som läst den negativt stereotypa skildringen var mer benägna att tycka att deras situation var självförvållad, medan de som läst mot-bilden såg King/Johnson mer som oskyldiga offer.

En liknande studie gjordes baserat på kvinnostereotyper och mot-stereotyper. Studenterna skulle sedan ta ställning till vem man trodde på; Anita Hill eller Clarence Thomas (senatsförhör om sexuella trakasserier) och William Kennedy Smith eller Patricia Bowman (våldtäktsanklagelser). Ett liknande mönster framträdde även där. De som utsatts för negativa stereotyper var mindre benägna att tro på kvinnorna. Den stora skillnaden var att kvinnor var mer benägna att tro på Anita Hill oavsett vad de läst. Detta tyder enligt Power, Murphy och Coover på att man är mer sympatiskt inställd till sitt eget kön (och sin egen grupp).

Våldsskildringar och kön

I artikeln *De realistiska våldsskildringarnas dilemma* (1996) redovisar Birgitta Höjer några

studier från JMK om våldskildringar i televisionens nyhetsprogram. Det är framför allt innehållsstudier och intervjuer med nyhetsproducenter, men Höijer för också en diskussion om publikens dilemma och om män och kvinnors delvis skilda reaktioner på realistiska våldsskildringar.

Kvinnor har oftare svårare att uthärda att se bilder av våld och lidande än män. Höijer skriver att den traditionella förklaringen brukar vara våra sociala roller som leder till att män lättare accepterar våld och kvinnor har större inlevelseförmåga. Höijer pekar på att det kan vara andra, mer psykologiska mekanismer som spelar in. Hon utgår från en studie hon håller på med tillsammans med Peter Dahlgren och hänvisar också till Rollo May som beskriver myter som tolkningar av våra inre jag i relation till yttrevärlden. Höijer menar att tv-våldet berättar om män som våldsverkare, om våldsutövande som en del av den manliga kulturen.

När män tar del av realistiska skildringar av våld möter de samtidigt en berättelse om sig själva genom myten om våldet och manligheten. Det är smärtsamt och den våldsförknippade föreställningen om den egna identiteten vill man hålla ifrån sig. Det gör man genom att inte reagera särskilt mycket på bilder av våldet, döden och lidandet. (1996:42)

Kvinnors identitet är inte alls på samma sätt hotad när de ser på våldsskildringar, skriver Höijer. Istället stärks kvinnors självbild av myten om att våld inte är en del av den kvinnliga kulturen.

Läsning i klassrummet

Artikeln *Teaching Women in the News; Exposing the "Invisible" Majority* (1996) beskriver statskunskapsläraren Penny M Miller en övning hon brukar genomföra på olika kurser för att öppna ögonen på studenter när det gäller att se den "osynliga" majoriteten. Övningen går ut på att hon delar ut tidningar till studenterna, ger den två överstrykningspennor av olika färger och ber dem markera varje textreferens, byline eller fotografi med kvinnor respektive män. Studenterna får också markera positiva, negativa, neutrala och blandade framställningar av kvinnor.

Ofta blir studenterna mycket upprörda över resultatet (kvinnor är mer eller mindre osynliga, de skildras ofta som offer och deras utseende kommenteras nästan alltid). Övningarna har bland annat lett till diskussioner mellan studenter och tidningsredaktioner, man har bjudit in medieexperter och beställt material från mediekritiska grupper som FAIR, Fairness and Accuracy In Reporting.

Miller har också utvidgat övningen till att omfatta även osynligheten av etniska grupper i USA och kopplat det till hur medierna bevakar minoritetens politiska intressen. Miller har sedan slussat studenterna vidare in i forskningslitteratur i ämnet.

Ett annat sätt att använda kvinnopress finns i läroboken *Sök i det förflutna!* (1995) av Torbjörn Nilsson. I kapitlet *I kvinnopressens spegel - Tidningar om jämställdhet 1773-1995* visar Nilsson hur man kan använda tidningar för att studera kvinnans ställning i samhället under skilda tider. Nilsson har valt ut en artikel vardera ur följande tidskrifter; *De Nymodiga fruntimren* (1773), *Tidskrift för hemmet* (1859), *Svenska Husmodern* (1873), *Idun* (1895), *Den förvärvsarbetande husmodern* (1943) och *Clara* (1995). Till dessa texter ställs sedan ett antal frågor som lyfter fram hur synen på kvinnors ställning har förändrats.

I antologin *Turning it on - a reader in Women & Media* (1996) har Helen Baehr och Ann Gray samlat 25 centrala texter från feministiska forskare som berör kvinnors representation, genrer, publik och processer i mediesamhället. Boken visar många olika infallsvinklar på feministisk forskning och medier och är sammanställd med syfte att fungera som kurslitteratur på universitetet.

4 Diskussion

van Zoonen skriver i *Feminist Media Studies* att kvinnoforskningen varit mest intresserad av populärkultur. Samtidigt befinner sig den praktiska feminismen, den som är en politisk rörelse, i nyhetsflödet. Ändå finns det få studier som visar hur medierna förhåller sig till feministiska krav och feminism som samhällsfenomen. Därför ser van Zoonen feministisk forskning på politisk kommunikation och nyhetsmedier som en bristvara, feministiska mediastudier har också, enligt van Zoonen, haft liten betydelse för studier av nyheter och politisk kommunikation. (1994:152). Denna granskning av forskningsläget pekar på att läget delvis håller på att förändras.

Några tendenser inom nyare genusrelaterad journalistikforskning utifrån litteraturöversikten:

- Kön och genus är inte längre ämnen som bara intresserar kvinnliga forskare. Numera är även män engagerade.
- "Man" och "manlighet" problematiseras nu, framför allt av manliga forskare.
- Ofta, framför allt i amerikansk forskning, finns en koppling mellan genus, ras, etnicitet och sexuellt likaberättigande.
- Intresset för historiska studier som gäller kön och journalistik märks, både när det gäller redaktionella processer och mediernas innehåll.
- Journalistiken i tidningar är klart mer analyserad jämfört med radio och tv.
- Intresset för nyhetsproduktion och dess innehåll är stort. Merparten av innehållsstudierna rör nyheter, framför allt i dagspress.
- Innehållsanalyser dominerar. Forskning om redaktionella processer är få och publikstudier om nyheter är nästan helt frånvarande.
- Flera studier behandlar sportjournalistikens innehåll och de redaktionella villkoren för kvinnliga sportreportrar.
- Aktivism är i fokus, både i och utanför redaktionsrummen.
- Forskning om radio är mycket sparsam.
- Lingvister är intresserade av genusaspekten i det journalistiska språket.

Det finns många vita fläckar i journalistikforskningen som rör kvinnor och män. Amerikansk forskning pekar till exempel på en stark dominans av vita män i tv-nyheterna. I Sverige är bilden annorlunda, det visar tidigare undersökningar från numera nedlagda PUB (Publik och programundersökningar).

Demokratiparagrafen i etermediernas avtal med staten har antagligen haft en avgörande betydelse för utbudet i tv. Demokratibestämmelsen innebär att "programverksamheten som helhet ska präglas av det demokratiska statsskickets grundidéer samt principen om alla människors lika värde och den enskilda människans frihet och värdighet" (ur regeringens proposition 1995/96:160 s 91). Då avser man till exempel fördömande av rasism, våld och brutalitet samt att hävda jämställdhet mellan könen (prop. 1977/78: s 230).

Sveriges Television och Sveriges Radio har tolkat det som att de ska medverka i processen för jämställdhet mellan kvinnor och män. I SVT:s programregler står att bolaget ska aktivt främja jämställdhet i programutbudet. Sveriges Radio säger i sina regler att företaget får vara partisk när det gäller bland annat jämställdhet. Demokratibestämmelsen höll på att åka ur den nya radiolagen från 1996, men finns nu kvar. En internationell jämförelse skulle troligen visa att det svenska nyhetsinnehållet på tv skiljer sig från det amerikanska, vilket säkert delvis beror på demokratibestämmelsen.

En underliggande ton i genusforskningen är hela tiden demokratifrågan - om alla människors lika möjligheter, rättigheter och skyldigheter. Ur demokratisynpunkt är det också av central betydelse att studera hur medierna är med och skapar sociala kön. I det sammanhanget är det viktigt att påminna om att journalistiken är en krympande del av det totala medieutbudet. Därför blir en litteraturoversikt över journalistik i den meningen "halv" eftersom forskning som berör till exempel fiktion inte ingår.

Säkerligen skulle journalistikforskningen kunna hämta mycket inspiration från forskning som rör fiktion och genus. Ta bara det enkla faktum att samma dramaturger undervisar teaterfolk och nyhetsjournalister om hur en historia ska byggas. Självklart borde fiktionsforskning som rör dramaturgi och rollkonstruktioner ha relevans för studier av nyheter.

Det finns också anledning att binda samman forskningsresultat om till exempel synlighet i olika genrer om man vill kunna få någon överblick över hur medierna är med att skapa sociala kön. Ingen tittar enbart på nyheter eller får all sin information från veckotidningar.

Feministisk forskning kan kritiseras för att den är agiterande. Forskarna vill att deras resultat ska användas för att nå ett jämställt och jämlikt samhälle. Samma strävanden har journalister som är aktivister i nyhetsrummen, och aktivister utanför nyhetsrummen. Man kan se det som att dessa forskare, journalister och aktivister utmanar mediernas försök att bevara status quo. Alla håller naturligtvis inte med om att medierna är en konserverande kraft, men många pekar på att så är fallet. Croteau och Hoynes skriver till exempel om att elitfixeringen bidrar till att bevara status quo (1992: 165).

Liknande tankegångar framförs av Bengt Nerman i *Journalistikens etiska problem* (1996). Han betonar massmediernas oförmåga att se sin egen beskrivningsmakt.

De [massmedierna] konsoliderar samhällets skalor, av över och under, av bra och dåligt, av rätt och fel. (1996: 327)

Nermans text finns i ett appendix till boken som i övrigt är skriven av Stig Arne Nohrstedt och Mats Ekström. De diskuterar kunskapsyn, etik och moral i journalistiken utifrån projektet "Journalistikens normer". Nohrstedt & Ekström kan också sägas vara agiterande forskare i den meningen att de ger olika förslag på hur journalistiken kan bli bättre. De lanserar till exempel en idé om ett "news-watch-institut" (s 313-315) som ska ha rätt att granska journalisternas

vardagspraktik.

Nohrstedt & Ekström noterar att det börjar formas olika internationella nätverk där bland andra medieforskare ingår som diskuterar medievåld, etniska skillnader och inslaget av rasism i nyheterna. Ett sådant nätverk är CEM, Cultural Environment Movement, som är en slags kulturell miljörelse. CEM är nu en sammanslutning av enskilda individer och 150 organisationer i 63 länder. Våren 1996 antog CEM en "Viewers declaration of independence" där man i korthet deklarerar sitt oberoende från "... *a system that has drifted out of democratic reach*" (ur CEMs tidning *The Monitor*). På samma möte antogs också "The peoples communication charter" som definierar rättigheter och skyldigheter för kommunikation.

Bland amerikanska journalister finns också en rörelse kallad "public journalism". Public journalism angriper den traditionella journalistikens perspektiv. I *Doing Public Journalism* (1995) beskriver Arthur Charity Public Journalism som en process där man ser journalistiken som medborgarnas redskap för att kunna fatta beslut och kunna delta i den demokratiska processen.

Conventional journalists see the people who buy their newspapers as readers; public journalists see them as citizens (1995:12).

Skillnaden mellan "läsare" och "medborgare" får konsekvenser för den journalistiska praktiken, skriver Charity. Ordet medborgare jämför till exempel journalister, experter och läsare. Värt att notera är också att public journalism utvecklas i nära samarbete mellan yrkesverksamma journalister och avdelningen för Journalistik på New York University.

Ami Lönnroth talar om att utvidga medieverkligheten. Studier av journalistik och genus utvecklar medieforskningsverkligheten.

Referenser

- Asp, Kent (1992) Journalistik som forskningsområde. I Carlsson, U & Lindblad A, (red)(1992) *Forskning om Journalistik, medier & kommunikation. Ämnesområdet idag och i framtiden*. Göteborg, Nordicom.
- Ang, Ien (1985) *Watching Dallas. Soapopera and the melodramatic imagination*. London/New York, Methuen.
- Ang, Ien (1996) *Living Room Wars. Rethinking media audiences for a postmodern world*. London, Routledge.
- *Alexander, Sue(1994) Gender Bias in British television coverage of major athletic championships, samt Newspaper coverage of athletics as a function of gender i *Womens Studies International Forum* Vol 17, No 6, 1994
- Allergren, Karin & Sofia Zetterman (1996) *Kvinnotidningarna - fostrare i kvinnlighetens pedagogik*. C-uppsats MKV/JMG, Göteborgs Universitet.
- Backlash i Norge? rapport fra en konferanse om kvinner i 90- åra.*(1994) Arbetnotat 1/94 Oslo, Sekretariatet for kvinneforskning, Norges forskningsråd.
- Baehr, Helen & Gray, Ann (1996) *Turning it on A Reader in Women & Media* (antologi) London, Arnold.
- *Baron, Beth (1994)*The womens awakening in Egypt. Culture Society and the Press*. New Haven, London, Yale University Press
- *Beasley, Maurine(ed) (1994) *Taking Their Place: A Documentary USA*.
- Beetham, Margaret (1996) *A magazine of her own? Domesticity and desire in the womens magazine, 1800-1914*. London, Routledge.
- Bjerrum Nielsen, Harriet (1996) Nya kjønn- med och utan roller i *Kvinneforskning* 1/96
- Björk, Nina (1996) *Under det rosa täcket - om kvinnlighetens vara och feministiska strategier* . Wahlström & Widstrand.
- Bokelund, Christina (1995) *Tidningsstunden är min, bara min* . Licensiatuppsats. Rapport nr 34/95. Handelshögskolan, Göteborgs Universitet.
- *Budgeon, Shelley & Currie, Dawn (1995) From feminism to postfeminism- Women's Liberation in Fashion Magazines. *Womens Studies International Forum*, vol 18. no2.

- Byerly, Carolyn & Warren, Catherine A (1996) At the margins of Center. Organized protest in the Newsroom. *Critical Studies in Mass Communication*, vol 13, no 1.
- Börjesson, Fia (1995) Ladies "excuse me", Gender problems in the written press. I *Language and gender. Case studies from a Swedish seminar*. MISS 11.
- Caldas-Coulthard, Carmen Rosa (1995) Man in the news. The misrepresentation of women speaking in the news-as-narrative discourse. I Sara Mills (ed) *Language & gender*. Essex, Longman Group Limited.
- *Caldas-Coulthard, Carmen Rosa & Coulthard, Malcolm (eds)(1996) *Texts and Practices, readings in Critical Analysis*. London, Routhledge.
- Cameron, Deborah (1995) Rethinking language and gender studies: some issues for the 1990s. I Sara Mills (ed) *Language & gender*. Essex, Longman Group Limited.
- Carlsson, Ulla & Lindblad, Anders (red)(1992) *Forskning om Journalistik, medier & kommunikation. Ämnesområdet idag och i framtiden*. Göteborg, Nordicom.
- Carlsson, Ulla (red)(1993) *Nordisk forskning om kvinnor och medier*. Göteborg, Nordicom.
- CEM Cultural Environment Movement, diverse texter, bl. a the Monitor, vol 1 no 1.
- Charity, Arthur (1995) *Doing Public Journalism*. New York, The Guildford press.
- *Chatterji, P C(1990) Women in Indian Broadcasting i *Manushi* no 61.
- Coover, Gail, Murphy, Sheila & Power, J Gerard (1996) Priming Prejudice. How stereotypes and counter-stereotypes influence attribution of responsibility and credibility among ingroups and outgroups. *Human Communication Research* vol 23, no 1.
- Craig, Steven (ed) (1992) *Men, masculinity and the media*. London, Sage.
- Creedon, Pamela J (ed)(1993) *Women in masscommunication* (andra upplagan) Newbury Park.Sage.
- Creedon, Pamela J (ed)(1994) *Women, media and sport. Challenging Gender Values*. Thousand Oaks, Sage.
- Demokrati och makt i Sverige*.(1990) Maktutredningens slutrapport SOU 1990:44.
- *Douglas, Susan J (1994) *Where the Girls are, Growing up Female with the Mass Media*, New York.Times Books, Random House.

- Edström, Maria & Jacobson, Maria (1994) *Massmediernas enfaldiga typer, kvinnor och män i mediebruset 17 mars 1994*. Arbetsrapport nr 38/94, JMG, Göteborgs Universitet.
- Eide, Elisabeth (1993) *Journalisme og enkjønnet presentation* i Carlsson, Ulla (red) (1993) *Nordisk forskning om kvinner og medier*. Göteborg, Nordicom.
- Ekström, Mats & Stig Arne Nohrstedt (1996) *Journalistikens etiske problem*. Rabén Prisma.
- *Elsässer, Sophie (1995) *Mona och Media - en kvinnlig toppolitikers väg genom tidningarna hösten 1995*. Examensarbete JMG. Göteborgs Universitet.
- Erba-Odescalchi, Maria och Lotta Pilborg (1994) *Hon trotsade konventionen - Signaturen Eva Brag*. *Presshistorisk årsbok*.
- Faludi, Susan (1991) *Backlash: The undeclared war against American women*. New York, Crown.
- Feinberg, Leslie (1996) *Transgender Warriors - making history from Joan of Arc to RuPaul*. Boston, Beacon Press.
- Gallagher, Margaret (1981). *Unequal opportunities, The case of women and the media*. The Unesco Press.
- Gallagher, Margaret (1995) *An Unfinished Story: Gender Patterns in Media Employment*. Reports and Papers on Mass Communication 110. Unesco publishing.
- Genusperspektiv i forskningen* Ds 1996:26. Utbildningsdepartementet.
- Gerbner, George (1995), *Casting and fate, Women and minorities on television drama, game shows and news*, i *Communication Culture Community*, Ed Hollander, Coen van der Linden & Paul Rutten (eds). Bohn Stafleu van Loghum.
- *Gunter, Barrie (1995) *Television and Gender Representation*. Academia Research Monograph, 14. John Libbey & Company Ltd.
- Hagner, Christina (1995) *Rätten att kränka ett barn. Om barnpornografi och yttrandefrihet*. Stockholm Ordfront.
- Hermes, Joke (1995) *Reading womens magazines*. Polity Press.
- Hutton, Frankie (1996) *Afrocentric, Archetypical Perspectives: Four Black Female Journalists* i Allen, Donna & Rush, Ramona R. & Kaufman, Susan J (eds) (1996) *Women transforming communication: Global intersection*. Thousand Oaks, Sage.

- Hvitfelt, Håkan (1989) *Nyheterna och verkligheten, byggstenar till en teori*, Journalisthögskolan rapport 1, Göteborgs Universitet.
- Höijer, Birgitta (1996) De realistiska våldsskildringarnas dilemma. *Nordicom-information* 1/96.
- Jensen, Robert (1995) Pornography and affirmative concepts of freedom i *Women & Politics* Vol 15 no 1.
- Jämställdheten inför 90-talet*. Regeringsproposition 1987/88:105.
- Kleberg, Madeleine (1995) Feministisk teoribildning och medieforskning. I Carlsson, Ulla (red) *Nordisk forskning om kvinnor och medier*. Göteborg, Nordicom.
- Kvinnan som ikon. Temanummer om medier *Tvärtanten*, 1/96 tidskrift, Göteborgs Universitet.
- *Kvinnligt grävande (1994) Temanummer *Scoop*, nr 3/94.
- Kvinnoperspektiv på masskommunikationsforskningen*. (1991) rapport nr 22, JÄMFO, Delegationen för jämställdhetsforskning.
- Lippman. Walter (1922) *Public Opinion*, New York, The Free press.
- Livingstone, Sonia (1994) Watching talk. gender and engagement in the viewing of audience discussion programmes. *Media, Culture & Society* Vol 16 nr 3.
- Lumsden, Linda (1995) "Your a tough guy, Mary- and a first -rate newspaperman" Gender and women journalists in the 1920s and 1930s. *Journalism & Masscommunication Quarterly*, vol 74, no 2.
- Löfgren Nilsson, Monica (1992) *Kvinnligt, manligt, journalistiskt - journalisters syn på nyhetsvärdering*. Arbetsrapport nr 21 JMG, Göteborgs Universitet.
- Löfgren Nilsson, Monica (1992) *Klimat och kön- journalisters bedömningar av arbetsklimatet på nyhetsredaktioner*. Arbetsrapport nr 30 JMG, Göteborgs Universitet.
- Löfgren Nilsson, Monica (1995) *Pennskaften-Female journalists in Sweden*. Arbetsrapport nr 51/95 JMG, Göteborgs Universitet.
- Lönnroth, Ami (1996) Från Vendela Hebbe till Marianne Fredriksson. Om journalismen, feminismen och det mänskliga mötet i Carlsson, Ulla (red) (1996) *Medierna i samhället igår idag imorgon*. Göteborg, Nordicom.

- Massmedier i ett kvinneperspektiv (1995) Temanummer *Kvinneforskning* nr 3. Oslo. Sekretariatet för kvinneforskning i Norges forskningsråd.
- *McGuigan, Jim (1992) *Cultural Populism*. London, Rothledge.
- McShane, Steven (1995). Occupational, Gender and Geographic representation of information sources in U.S and Canadian Business Magazines. *Journalism & Masscommunication Quarterly*, vol 72, no 1.
- Melin-Higgins, Margareta (1996). *Pedagoger och spårhundar- En studie av svenska journalisters yrkesideal*. Licentiatuppsats, JMG, Göteborgs Universitet.
- *Meyers, Marian (1996) *Engendering blame: News coverage of violence against women*. Sage
- Miller, Penny M (1996) Teaching women in the news: Exposing the invisible majority. *PS Political Science & Politics*, Vol .29, no 3.
- Miller, Phyllis & Miller Randy (1995). The invisible woman: female sports journalists in the workplace. *Journalism & Masscommunication Quarterly*, vol 72, no 4.
- Mills, Sara (red)(1995) *Language & Gender: Interdisciplinary perspectives*, Essex, Longman Group Limited.
- *Ney, Birgitta, (red)(1994) *Pennskaftets döttrar, Tradition och vision i 90-talets journalistik* JMK Skriftserien 1994:2. Stockholms universitet.
- Nilsson, Torbjörn (1995) *Sök i det förflutna!* Malmö, Gleerups.
- Nordberg, Karin (1992) I begynnelsen var farbror Sven - Kvinnoröster och kvinnoperspektiv i svensk radio 1925-1990. *Presshistorisk årsbok 1992*.
- Nordborg, Gudrun (red)(1995) *13 perspektiv på kvinnorätt*. Uppsala. Iustus förlag.
- Nordicom-Sveriges Mediebarometer 1995 (1996), *Medienotiser no 1*, Göteborg, Nordicom.
- Oftung, Knut (1995) Mansrollen i mediadebatten - en textanalys, *Tidskrift for Samfunnsforskning* nr 1/95. Oslo.
- Pennskaft blir reporter. Kvinnornas texthistoria: ett bidrag till journalistikhistorien.* (1996) En forskningspresentation, JMK, Stockholms Universitet.
- Radway, Janice (1984) *Reading the Romance: Women, Patriarchy and Popular literature*. Chapel Hill, University of North Carolina Press.

- *Sears, Laurie J (ed)(1996)*Fantasizing the Feminine in Indonesia*. Duke University Press
- Shifflett, Bethany &Revelle, Rhonda (1996) *Gender Equity in Sports Media Coverage. A review of the NCAA News*. I Lapchick, Richard E (ed) *Sport in Society. Equal opportunity or Business as usual?* Thousand Oaks, Sage.
- Siivonen, Jonita (1994) *Nytänkare, finstämda byriker och kvinnor. Språklig asymmetri. En studie i det journalistiska språket ur könsperspektiv*. Pro gradu-uppsats i kommunikationslära. SSKH meddelanden 32, Helsingfors Universitet.
- Sköld, Gullan (1995) *I första hand Husmoder i Nittonhundrafemtiofem:journalistiken och folkhemmet*. Jan Ecekrantz, Tom Olsson & Kristina Widestedt (red) JMK skriftserie 1995:2.
- Steinem, Gloria (1990) *Sex, lies and advertising ur Ms*, publicerat i Gail Dines & Jean M Humes (eds)(1995) *Gender, race and class in media*. Thousand Oaks, Sage.
- Streitmatter, Rodger (1995) *Creating a venue for the "Love that dare not speak its name": Origins of the gay and lesbian press*. *Journalism & Masscommunication Quarterly*, vol 72, no 2.
- Tester, Keith (1994) *Media, Culture and Morality*. London, Rothledge.
- *Tohka, Laura (1993) *I suggest you accept everything: Women's Own's agony columns in 1950, 1970 and 1990*. Tampere, University of Tampere.
- *Trujillo, N (1995) *Machines, Missiles and Men - images of the Male body on ABC Monday-Night-Football* i *Sociology of Sport Journal* vol 12, iss 4.
- Tuchman, Gaye, Kaplan Daniels, Arlene & Benet, James (red)(1978). *Hearth and Home, Images of Women in the Massmedia*. New York, Oxford University press.
- Tuchman, Gaye (1978). *Making News, A Study in the Construction of Reality*. New York. The Free Press, Macmillan.
- *Wadbring, Ingela (1995). *"Sista ordet är inte sagt än" - en analys av lärarnas syn på jämställdhet vid journalistutbildningen i Göteborg*. Arbetsrapport nr 45/95. JMG, Göteborgs Universitet.
- Valdivia, Angharad N (red)(1995) *Feminism, Multiculturalism and the Media*. Thousand Oaks. Sage.
- *Wale, Henny (1995) *Kvinner som næringslivsjournalister*. Rapport fra projektet. Kvinner i næringslivsjournalistik, økonomi og finansjournalistikk i nyhetsmediene. Intitutt

for journalistikk, Fredriksstad.

Wigmore, Sheila (1996) Gender and sport: The last five years. *Sport Science Review*, vol 5 no 2.

Women in the French Revolution i *Women of Europe*, nr 33/92, EU-kommissionen, Bryssel.

*Vågberg, Cecilia (1995) *Könsskillnader i morgonpressen- mediabevakning av riksdagsvalet 1994*, B-uppsats samhällskunskap, Göteborgs Universitet.

van Zoonen, Liesbet (1994) *Feminist Media Studies*. London. Sage.

van Zoonen, Liesbet (1995) Gender, Representation and the Media i *Questioning the Media, a critical introduction*. John Downing, Ali Mohammadi och Annabelle Sreberny-Mohammadi (eds) Thousand Oaks, Sage.

*Yang, Mei-Ling(1996). Womens pages or people pages: The production of news for women in the Washington Post in the 1950s i *Journalism and Mass Communication Quarterly* Vol 73, No 2 1996

Zilliacus-Tikkanen, Henrika (1990) *Kvinnliga journalisters strategier. En intervjuundersökning om attityder hos kvinnliga nyhetsjournalister inom Rundradion*. Licentiatavhandling i kommunikationslära, Helsingfors Universitet.

*Öijersson, Birgitta (red)(1993) *Att läsa perverst. Könet som faktor i redaktionsarbetet*. JMK skriftserie 1993:5.

Tecknet * före titel betyder att referensen inte är omnämnd i texten.